

Tööstuslik-tehniline kutseharidus Eestis 1930. aastail

A. Kennik

1. Kutseõpetuse olukord majanduskriisi ja fašistliku diktatuuri tingimustes. Kutseharidusalane seadusandlus

Kuigi 1920. aastatel tegeldi kutsekoolide asutamisega küllaltki intensiivselt, jäi kutseharidus siiski üldhariduse varju. Selle põhjuseks oli ühelt poolt tööstuse piiratud areng, raskused ruumide, töökodade ja sisseseadete muretsemisel, mis suurte kulude tõttu käis suures osas eraalgatusel põhineval ettevõtlusel üle jõu, teisalt aga valitsevate klasside alahindav suhtumine kutsehariduse arendamisse, mis väljendus peatähelepanu pööramises üldharidusele. Puudus ja ühtne ja iseseisev keskus kutsehariduse juhtimiseks (Haridusministeeriumis 1919. aastal asutatud kutsehariduse osakond oli 1921. aastal ühendatud ministeeriumi kooliosakonnaga).

Suuremat rõhku kutseliste õppeasutuste võrgu väljaarendamisele pöörati 1930. aastatel. Selle tingis majanduselu teatud elavnemine, suurenenud nõudmine spetsiaalse ettevalmistuse saanud tööjõu järele, samuti kodanluse soov juhtida osa noorsugu (peamiselt töörahva lapsed) kutsekoolide kaudu praktilise töö juurde. Teoreetiliselt oli seda koolisüsteemi põhjendanud saksa reformpedagoogika esindaja G. Kerschensteiner, kelle propageeritud ideed levisid ka Eestis. Vastavalt sellele võisid nn. teoreetilise kooli kaudu kõrgema hariduse juurde pääseda ainult andekad ja varaliselt kindlustatud noored, ülejäänud aga tuli pärast algkooli lõpetamist juhtida täiendus- ja kutsekoolidesse.<sup>1</sup> Lähtudes sellest reaktsioonilisest teoreetilisest

<sup>1</sup>Vt. A. Vallner, Täienduskoolid kodanlikus Eestis. Rmt.: Nõukogude pedagoogika ja kool VI. 9.-11. märtsi 1972. a. konverentsi materjalid. Tartu, 1972, lk. 46.

seisukohast hakati arendama kutse- ja keskharidust ka kodanlikus Eestis.

Kuna kutseharidus põhines kohustuslikul algharidusel, siis mõ-justas tema arengut oluliselt üldhariduse olukord ja areng. Nagu nägime ei suudetud ellu viia J.Kiiveti poolt kavandatud 7-klassilisel kohustuslikul algkoolil põhinevat kutseharidust. 20-ndatel aastatel kohustusliku alghariduse määr siiski järk-järgult kasvas, kuigi põhiliselt kohalike omavalitsuste initsiatiivil ja seetõttu mitte ühtlaselt üle kogu Eesti. Jälgigem alljärgnevalt, tuginedes O.Elango andmetele, koolikohustuse kasvu tolleaegses Eestis.

1926/27. õppeaastal leidis aset koolikohustuse laiendamine viiele õppeaastale Tallinnas, Tartus, Rakveres, Pärnus, Sindi alevis, Vihterpalu vallas Harjumaal ja Kõo vallas Viljandimaal. Järgmisel õppeaastal toimus üleminek 5-klassilisele koolikohustusele 22 vallas ja alevis, neist osas ka 6-klassilisele. 1928/29. õppeaastal toimus 5-klassilise ja osalt 6-klassilise koolikohustuse sisseseadmine juba laiemas ulatuses.<sup>2</sup>

1929/30. õppeaastal kehtis 6-klassiline koolikohustus 11 linnas, 5-klassiline 6 linnas (Tallinnas, Tartus, Rakveres, Võrus, Tõrvas ja Paldiskis) ja 4-klassiline ühes linnas (Petseris). Maakondadest kehtis 1928/29. õppeaastast alates 6-klassiline koolikohustus vaid Järvamaal. Pärnumaal, Valgamaal ja Võrumaal kehtis 5-klassiline koolikohustus, teistes maakondades oli koolikohustuse laiendamine toimunud üksikute omavalitsuste kaupa.<sup>3</sup>

1930/31. õppeaastast alates hakkas 6-klassiline koolikohustus kehtima üleriiklikus ulatuses, mis aasta hiljem fikseeriti ka seadusandluses. 2.juunil 1931. aastal võeti Riigikogu poolt vastu

<sup>2</sup>Elango, O. Hariduspoliitika. ... , lk.110.

<sup>3</sup>Samas, lk. 111.

"Avalikkude algkoolide seadus", mis kehtestas koolikohustuse nii linna- kui maa-algkoolides kuni 6-nda klassi lõpetamiseni või 8.-16. eluaastani.<sup>4</sup> Kuna seadus lubas maal asuvates algkoolides alustada õppetööd sügisel hiljem ja lõpetada kevadel varem kui linnaalgkoolides, oli maakoolide õppetöö tase kahtlemata mõnevõrra nõrgem. Nagu märgib Õ.Elango oli see, et üleminek 4-klassiliselt koolikohustuselt 6-klassilisele siiski toimus, põhiliselt omavalitsuste teene.<sup>5</sup> Viimaste haridusosakondades (koolivalitsustes) töötas mitmeid demokraatlikult meelestatud haridustegelasi ja õpetajaid, kes suutsid mõjustada ka sellesuunalist hariduspoliitikat.

6-klassilise kohustusliku alghariduse kehtestamise järel hakkasid 6-klassilisel algkoolil põhinema ka kutsekoolid.

Muutus kodanluse hariduspoliitika keskkoolide suhtes. 28. aprillil 1926 saatis haridusminister pastor J.Lattik koolivalitsustele ringkirja, kus juhiti tähelepanu kulude vähendamise vajadusele üldhariduslike keskkoolide osas.<sup>6</sup> 1. augustist 1925 kuni 1.augustini 1929 kustutati keskkoolide võrgust 13 keskkooli.<sup>7</sup> Veelgi enam mõjutas hariduspoliitikat 1929-1933. aastate majanduskriis. Hariduskulude kärpimise tõttu riigi eelarves majanduskriisi aastail kohustati avalike keskkoolide ülalpidajaid omavalitsusi 1931. aastal kandma õppejõudude palgast 20 % (seni oli neid kogu ulatuses kandnud riik). Sama tendentsi rakendati ka mõnede kutsekoolide (eriti eraõppeasutuste) suhtes. Vajalike summade muretsemiseks tuli omavalitsustel tõsta nüüdsest õppemaksu nii kesk- kui kutsekoolides.

Keskkoolide koondamise poliitika tulemusena vähenes keskkoolide

<sup>4</sup>Riigi Teataja 1931, nr. 46, lk. 614--616.

<sup>5</sup>Elango, Õ. Hariduspoliitika..., lk. 111.

<sup>6</sup>Samas, lk. 117.

<sup>7</sup>Samas, lk. 119.

arv 1929/30. õppeaasta 83-lt 67-le 1933/34. õppeaastal, klasside arv 555-lt 400-le. õpilaste arv vähenes sama aja jooksul 15663-lt 11895-le ja õpetajate arv 1457-lt 1106-le.<sup>8</sup> See võimaldas kodanlikul valitsusel vähendada kulutusi üldhariduslikele keskkoolidele 1929/30. õppeaasta 2,9 miljonilt kroonilt 1,7 miljonile kroonile 1933/34. õppeaastal. Võrreldes aga 1924/25. õppeaasta andmetega oli keskkooliõpilaste arv 1933/34. õppeaastaks kahanenud 36,5% (6826 õpilase) võrra.

Valitsevad ringkonnad ei piirdunud ainult koolide koondamisega, nad taotlesid kogu kehtiva koolisüsteemi muutmist. Aluseks sellele pidi saama Tallinna Poeglaste Gümnaasiumi direktori V.Kanni poolt 1929. aastal gümnaasiumiõpetajate I kongressil esitatud reformikava. Viimane seisnes järgmises: algastmeks jäägu 4-aastane põhikool, pärast seda õpib osa lapsi edasi 2-aastases ülemalgkoolis, osa astub 4-klassilisse keskkooli ja sealt eksamitega 4-klassilisse gümnaasiumi või reaalkooli, mis valmistavad ette ülikoolile. 6-klassilise algkooli lõpetajate jaoks nägi N.Kann ette täienduskoolid ja alamkutsekoolid. N.Kanni kava tähendas sisuliselt kahe erineva koolisüsteemi loomist, millest üks oli määratud töörahva, teine kodanluse lastele.<sup>9</sup>

Kohalike kooliringkondade vastupanu ja samuti järjekordse valitsuskriisi tõttu jäi koolireform seekord teostamata. Ka järgnev J.Tõnissoni valitsus, mille tähelepanu hõivasid "tähtsamad" küsimused ei asunud koolireformi ellu viima.

Koolireformi teostamisele asus K.Pätsi valitsuse haridusminister N.Kann pärast 1934.a. 12.märtsi riigipööret. Koolireform

<sup>8</sup>Vt. Elango, O. Hariduspoliitika, ... lk. 120.

<sup>9</sup>Samas, lk. 122-123.

kuulutati välja riigivanema dekreediga 25.mail 1934. Esimene dekreet alandas koolikohustuse algkoolikursuse omandamisel seniselt 16. eluaastalt 14. eluaastani.<sup>10</sup> Teine dekreet teatas, et keskkooli I klassi võetakse vastu algkooli IV klassi lõpetamisel ja keskkoolikursus kestab 5 õppeaastat.<sup>11</sup> Kolmanda dekreediga, mis anti 29.mail, pandi alus 3-klassilisele gümnaasiumile, mille I klassi pidid võetama keskkoolikursuse lõpetamisel. Gümnaasium võis olla humanitaar- või reaalsoo-õppeharudega.<sup>12</sup> Keskkooli I ja II klassiga paralleelselt jäi püsima algkooli V ja VI klass. Algkooli VI klassi lõpetajad võisid astuda keskkooli III klassi. Erinevate õppeprogrammide tõttu eeldas algkooli VI klassist keskkooli astumine aga põhjalikke lisaõpinguid.

Koolireform ja sellega seotud ühtse koolisüsteemi loomine tekitas rahva ja demokraatliku intelligentsi seas suurt rahulolematust, kuna sellega piirati töörahva noortele teed kesk- ja kõrgema hariduse juurde. Demokraatlikumalt meelestatud haridustegelased soovitasid kuueklassilise algkooli lõpetajaile erilise 3-klassilise keskkooli loomist. Rahva ja demokraatliku opositsiooni rahulolematuse tõttu oli valitsus sunnitud 1937. aasta mais riigivanema dekreediga kehtestama "keskkoolide seaduse muutmise seaduse", mille järgi keskkool võis olla kahte tüüpi - progümnaasium (5 a.) ja reaalkool (3a.). Seaduse järgi oli mõlema keskkoolitüübi lõpetajail ühesugused õigused. Keskkoolile järgnevas 3-klassilises gümnaasiumis olid ette nähtud humanitaar- ja reaalaru.

Uus keskkooliseadus tähistas teatud kompromissi ühtluskooli taotleva kodanlik-demokraatliku suuna ja 1934. aasta reformi pool-

<sup>10</sup>Riigi Teataja, 1934, nr. 45, lk. 891.

<sup>11</sup>Riigi Teataja, 1934, nr. 47, lk. 901-903.

<sup>12</sup>Samas, l. 907-909.

dajate vahel.<sup>13</sup> Ühtluskooli printsiip oli nüüd teatavas mõttes taastatud: kooliastmed järgnesid üksteisele. Oli aga välja kujunenud dualistlik koolisüsteem (4+5+3 ja 6+3+3), mis pidi kindlustama valitseva klassi huvisid. Kokkuvõttes lähendas reform kodanliku Eesti koolikorraldust teiste kapitalistlike maade dualistlikale koolisüsteemidele.

1937/38. õppeaastal töötas üle riigi 50 progümnaasiumi (neist 10 olid järk-järgult sulgemisele määratud ja töötasid ilma I klassita) ja 37 reaalkooli (neist 10 avati likvideeritavate progümnaasiumide asemele). 1937. aasta sügisel alustasid tööd ka uued gümnaasiumid. Neid oli 45, kokku 47 I klassiga. Sel õppeaastal töötas veel ka 58 vana gümnaasiumi (V klassid). Maal asus ainult 3 progümnaasiumi, 2 reaalkooli ja 2 gümnaasiumi, kõik teised keskkoolid asusid linnades. Õpilasi oli 1937/38. õppeaastal kõigis keskkoolides kokku 16 558.<sup>14</sup>

1934. aastal kehtestatud uute keskkoolide ja gümnaasiumide seadustega likvideeriti kutseuunitlusega gümnaasiumid<sup>x</sup> ning pandi sellega alus järgnevale kutsehariduse süsteemi ümberkorraldamisele. Haridusministeeriumi koolivalitsusest eraldati ja moodustati 1.maist 1934 iseseisev kutseoskuse osakond. Viimase ülesandeks sai kutsehariduse korraldamine ja kutsehariduslike õppeasutuste tegevuse juhtimine.<sup>15</sup> 1935. aastal allutati Haridusministeeriumile senini Põllutöoministeeriumile allunud kodumajanduslikud ja 1936. aastal ka põllumajanduslikud kutsekoolid.<sup>16</sup> Oluliselt muudeti kehtivat kutsekoolidealast seadusandlust. Võeti vastu Eraõppeasutiste seaduse muutmise seadus (andis eraõppeasutiste asutamise otsustamise riigivanema ning haridus- ja sotsiaalministri võimupiiri), uus merekoolide seadus,

<sup>13</sup>Elango, O. Hariduspoliitika..., lk. 201.

<sup>14</sup>Samas.

<sup>15</sup>Riigi Teataja 1934, nr. 36, art. 316.

<sup>16</sup>Riigi Teataja 1935, nr. 34, art. 314; 1936, nr. 66, art. 558.

<sup>x</sup>Esimesed klassid töötasid viimast korda 1934/35.õ.-a. ja lõpuklassid 1937/38. õ.-a.

tööstuslikkude koolide seaduse muutmise seadus, kodumajandusliku kutsehariduse korraldamise seadus<sup>17</sup> ja mitmed teised. Kõik nad reguleerisid, silmas pidades kodanluse eelnimetatud hariduspoliitilisi eesmärke, senist õppetöö korraldust kutsekoolides. Lõplikult formeeris nõukogude-eelse Eesti kutsehariduse süsteemi riigivanema dekreedina 18. juunil 1937 avaldatud kutsehariduslike õppeasutuste seadus.<sup>18</sup> Selle seadusega jaotati kutsekoolid 2 astmesse. Keskestme kutsekoolid hakkasid põhinema 6-klassilisele algkoolile ja olid kas 1-, 2-, 3- või 4-aastase õppeajaga. 4-aastaseid (maal ka 3-aastaseid) kutsekooli hakati nimetama kutsekeskkoolideks (tööstuskeskkool, kaubanduskeskkool jt.). Edasiõppimist võimaldas üksnes kutsekeskkool, mille lõpetanud oli õigus astuda kõrgema astme kutsekooli ja üksikute täienduseksamite sooritamise korral ka gümnaasiumi.

Kõrgema astme kutsekoolid jäid põhinema kutsekeskkoolile. Nendesse võisid astuda ka üldhariduslike keskkoolide (progümnaasiumi ja reaalkooli) lõpetanud. Kõrgema astme kutsekoolides (tehnikumid, komertskoolid, kõrgema astme kodumajanduskoolid) kestis õppeaeg 1...3 aastat. 3-aastane kõrgema astme kutsekool vastas tolleaegse üldharidusliku keskkooli gümnaasiumiastmele. Selle lõpetanud oli õigus astuda Tartu Ülikooli või Tallinna Tehnikaülikooli vastavasse teaduskonda, täiendavate eksamite õiendamisel aga kõigisse teaduskondadesse.

Nagu märgitud, mõjutas uut seadusandlust G.Kerschensteineri teoreetiliste seisukohtadele tuginev kodanluse soov kindlustada kesk- ja kõrgem haridus jõukatest kihtidest pärinevatele noortele, töörahva lapsed aga suunata kutsekoolide kaudu tegelikule tööle. Sellest mõjustatuna jättis uus koolisüsteem küll teoreetilise võimaluse edasiõppi-

<sup>17</sup>Riigi Teataja 1934, nr. 66, art. 568; 1935, nr. 2, art. 6; nr. 35, art. 322 ja nr. 59, art. 543.

<sup>18</sup>Riigi Teataja, 1937, nr. 53, art. 470.

miseks, kuid oma astmelisuse, täienduseksamite kehtestamise ja muu taolise tõttu raskendas seda igati. Uus kutsehariduse süsteem tegelikult ei soovinudki jätkuvat edasiõppimist, vaid taotles noorte suunamist kutsetööle ja selleks neile tarvisminevate ametialaste teadmiste andmist. Tegelikult väljendusid edasipääsu võimaluste andmises kutsekoolide õpilastele progressiivsete koolitegelaste poolt ühtluskooli põhimõtte eest peetud visa võitluse tulemused.<sup>19</sup>

## 2. Tööstuskoolide edasiareng, tööstuskeskkoolide moodustamine

Seoses üldhariduslike keskkoolide koondamisega elavnes eriti 1930-ndate aastate teisel poolel propaganda kutsekoolide kasuks. Vastavates materjalides rõhutati, et keskkooli lõpetajad suunduvad ellu omamata mingit kutselist ettevalmistust. Samal ajal aga tunti paljudel kutsealadel järjest suurenevat puudust vastavate alalde õppinud tööjõudude järele.<sup>20</sup>

Eeldused kutsehariduse osatähtsuse suurenemisele lõi tööstuse ja põllumajanduse teatav areng 1930-ndate aastate teisel poolel ja sellele kaasneva nähtusena suurenenud nõudmine erialast ettevalmistust saanud tööjõu järele. 1929. aastal töötas üheksa tööstuskooli Tallinnas, Tartus, Narvas, Paldiskis, Valgas, Võrus, Põltsamaal, Haapsalus ja Kuressaares, mis andisid ligikaudu 100 lõpetajat aastas. Peale Riig Tööstuskooli Tallinnas, mis sai toetust umbes 25000-30000 krooni aastas, tegid kõik tööstuskoolid tellimustöid. See võimaldas neil läbi saada suhteliselt väikese riikliku toetusega (kuni 5000 krooni aastas). Esimesel tööstusliku koolide õpetajate kongressil 1930. aasta aprillis vastuvõetud resolutsioonides rõhutati, et

<sup>19</sup> Eesti NSV ajalugu kolmes köites. III köide, lk. 404.

<sup>20</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 3, s. 223, l. 5; Elango, O. Hariduspoliitika ... lk. 205.

"tööstuslike koolide õppesihiks olgu tema õpilaste tehnilise intelligenti arendamine ja töökuse andmine vastavalt väike- ja kesktööstuse nõuetele". Nii toimus tööstuskoolide asutamine vastu suur-  
töösturite (resp. suurbürgerluse) tahtmist, teenides põhiliselt väike-  
bürgerluse huve.<sup>21</sup>

Põhiosakondadeks, mis töötasid kõigis tööstuskoolides olid metalli- ja puidutöösakonnad. Riigi Tööstuskoolis töötasid veel maali- ja sadulsepaosakond, Kuressaare Tööstuskoolis ehitusosakond. Tööõpetuse ja praktiliste tööde jaoks olid kõigil tööstuskoolidel loodud ja teataval määral ka välja arendatud vastavad töökojad.

Kõrgema astme kutsekoolide loomise ja sellele eelneva astmena kutsekeskkoolide väljaarendamisega hakati 1930-ndate aastate keskel seniseid tööstuskooli ümber kujundama 4-aastasteks, tööstuskoolideks. 17. juulil 1935 väljastas Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi Kutseoskuse Osakond ringkirja maa- ja linnakoolivalitsustele ning Riigi Tööstuskoolile tööstuslike koolide kursuse pikendamise asjus.<sup>22</sup>

Tuginedes 1935. aasta juunis riigivanema dekreedina välja antud Tööstuslike koolide seaduse muutmise seadusele<sup>23</sup> tegi Kutseoskuse Osakond kohalike maa- ja linnakoolivalitsuste kaudu tööstuskoolidele ettepaneku pikendada õppeaega ühe aasta võrra. Ühtlasi paluti esitada ministeeriumile sellekohased ettepanekud, lähtudes konkreetsetest võimalustest (õpilaste arv, õppejõudude koosseis, ruumide, seadmete jmt. olemasolu). Viimast silmas pidades suutsid 1935. aastal üleminekut 4-aastasele õppeajale alustada ainult kaks õppeasutust - Riigi ja Läänemaa tööstuskoolid, kus avati vastavad klassid eelklasside nime all. Järgmisest, 1936/37. õppeaastast läksid 4-aastasele

<sup>21</sup>Elango, O. Hariduse poliitika, ... lk. 128.

<sup>22</sup>ENSV ORKA, f. 1108, nim. 6, s.-ü. 25, l. 3.

<sup>23</sup>Vt. Riigi Teataja 1935, nr. 59, art. 534.

õppeajale üle ka Tartu, Kuressaare, Narva, Paide, Põltsamaa, Valga ja Võru tööstuskoolid. Kohe 4-klassilisena avati 1. augustist 1935 Petseri Ehitus- ja Keraamikatööstuse Kool.<sup>24</sup> Kutsehariduslike õppeasutuste seaduse kehtestamise järel nimetati 1. juunist 1938 kõik need koolid ümber tööstuskeskkoolideks.<sup>25</sup>

Oskustööliste ettevalmistamine tööstuskeskkoolides toimus põhiliselt metalli- ja puidutöö erialal, s.o. vastavalt nimetatud osakondades. Nende kõrval töötasid Riigi Tööstuskeskkoolis veel maalri- ja sadulsepa (polstritöö) ning Kuressaare Tööstuskeskkoolis ehitusosakond. Petseri Tööstuskeskkoolis avati üksnes ehitus- ja keraamikaosakonnad. Õppijate arv kõigis tööstuskeskkoolides ulatus poolteisele tuhandele: 1938/39. õppeaastal õppis nendes 1436,<sup>26</sup> 1939/40. õppeaastal 1537 õpilast,<sup>27</sup> seega ligikaudu 32...34 protsenti tööstusalaste koolide õpilastest. Kõige enam oli õppijaid metallitöö-osakondades: ligi kaks korda rohkem kui kõigis teistes osakondades kokku.

Tööstuskeskkooli õppetsükkel jagunes üld- ja eriaineteks. Üldained olid kõigile osakondadele ühised. Nende hulka kuulusid eesti keel koos kirjavahetusega, võõrkeel, matemaatika, tehniline füüsika koos keemiaga, mehaanika koos masinateõpetusega, elektrotehnika, ühiskonna- ja käitisõpetus, kalkulatsioon koos arvepidamisega, joonistamine, joonestamine, riigikaitsealine kasvatus ja õpetus, kehaline kasvatus, laulmine ja muusika, tervishoid.<sup>28</sup> Kõigi nelja klassi (praeguse mõiste järgi kursuse) 164 nädalatunnist kulutati üldainetele 72 tundi, ülejäänud 92 tundi eriainetele (nagu metallitöö-osakonnas eri-

<sup>24</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s.849, l. 71 p.

<sup>25</sup> Riigi Teataja 1936, nr. 55, art. 529.

<sup>26</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s. 993, l. 42.

<sup>27</sup> Arvutatud ENSV ORKA, f. 1108, nim. 6, s. 55, l. 152-183 andmetel.

<sup>28</sup> Riigi Teataja, 1939, nr. 27, art. 199.

alane joonestamine, tehnoloogia ja tööõpetus, puidutöö-osakonnas erialane joonestamine ja joonistamine, tehnoloogia, tööõpetus). Lõviosa eriainetest õppetundidest - 79 tundi - kuulus nn. tööõpetusele, s.o. õppepraktikale, mis viidi läbi kooli õppetöökodades. Suuremat rõhku eriainetele ja tööõpetusele pandi kahes viimases - III ja IV klassis, kus tööõpetuse tundide arv tõusis 23 tunnile nädalas (I klassis 15, II klassis 18 tundi nädalas).

Võrreldes senise 3-aastase tööstuskooliga anti tööstuskeskkooli õpilastele märksa suurem teoreetiline ettevalmistus ja püüti kooli lõpetajate teadmised viia kooskõlla keskkooliõpilaste vastavate klasside teadmistega. Seega ei olnud tööstuskeskkool enam puhtakujuline õppinud tööliste kool (varasema mõiste järgi), vaid pretendeeris millelegi rohkemale. Selleks rohkemaks oleks kõigi eelduste kohaselt pidanud olema järgmise astme kool - tehnikum. Kuid kodanliku ühiskonna tingimustes, kus edasiõppimine oli varakate privileeg, jäi tööstuskeskkooli kui õpilasi kutsekooli kõrgemasse astmesse ettevalmistava õppeasutuse osatähtsus väikseks. Edasiõppimise õiguse sai vaid väike osa tööstuskeskkooli lõpetanuist - need, kelle lõputunnistusel oli palju edasiõppimise õiguse kohta. Seetõttu jäi tolleaegses propagandakirjanduses ja kutsehariduse mitmete juhtivate töötajate sõnavõttudes tihti kõlama mõte, et tööstuskeskkool peaks kujunema meistreid ettevalmistavaks õppeasutuseks. Kuna aga samal ajal oli kavatsusel spetsiaalsete meistrikoolide rajamine, siis ei leidnud ka see seisukoht erilist kõlapinda. Seetõttu jäi tööstuskeskkool kodanlikus Eestis ikkagi eeskätt oskustöölisi ettevalmistavaks kooliks, (tööstuskeskkooli lõputunnistus oli ühtlasi vastava ala õppinud tööliste kutsetunnistuseks), ainult aasta võrra pikema õppeajaga. Viimane asjaolu tekitas nii õpilaste kui nende vanemate rahulolematust, sest õppeaja pikenemise tõttu suurenesid ka õppekulud. Pealegi ei pääsenud tööstuskeskkoolidesse, kus õppisid töötava elanikkonna lapsed, kuigi palju noori, sest koolide läbilaskevõime oli vajadustega võrreldes

liiga väike. Kodanluse võimu lõpuaastail aga suurenes märgatavalt noorte tung kutsekoolidesse, sest kodanluse reaktsiooniline hariduspoliitika oli üldhariduse saamist tunduvalt piiranud.

Uue õppeasutusena tuli tööstuskoolide võrku Petserimaa Ehitus- ja Keraamikatööstuse Kool, hilisem Petserimaa Tööstuskeskkool. Kool asutati motiivil, et Petserimaal aegade jooksul kujunenud ehitus- ja savitööstusalast ametioskust jätkata, arendada ja täiendada vastavalt tolleaegse tehnika nõuetele.<sup>29</sup> Ehitusosakond töötas analoogiliselt Kuressaare Tööstuskeskkooli ehitusharuga. Keraamikaosakonnas õpetati tööoskust ehituse ja peenkeraamika alal. Peenkeraamika alal käsitleti savi-, fajanss- ja portselannõude valmistamist, kaunistamist ja glasuurimist. Ehituskeraamika alal oli peatähtsus ehituskivide ja-plaatide valmistamisel.

Õppetööde läbiviimiseks pandi alus õppetöökojale. Viimane oli ette nähtud ehitus-õppetöökojaks, kuid osaliselt kasutati seda ka keraamikatöökojana. Keraamikaala õppetööde teostamiseks koostati vastavad plaanid ning alustati 1938. aasta suvel eri-õppetöökoja ehitamist. Ehitustöökoja hoone võimaldas harjutustöödena korraldada nii vundamentide, müüride ja korstnate ladumise tööd kui ka puitehituskonstruksioonide koostamist.<sup>30</sup>

Petserimaa Tööstuskeskkool paiknes Petseri linnast 5 km. kaugusel Võmmoski külas. Õpilastele oli kooli juures tasuta internaat. Viimases korraldati teatud tasu eest (kr.7.50 kuus) ka ühistoitlustamist. Õppemaks oli 10 krooni aastas. Koolijuhatajana tegutses Karl Ivask.

---

<sup>29</sup>Kutseharidus Eestis, lk. 271.

<sup>30</sup>Kutseharidus Eestis, lk. 272.

Vaadeldavat ajavahemikku tervikuna iseloomustas kutsekoolide õppeplaanide pidev ümbertegemine või täiendamine. Algul oli see tingitud ühtlustamise vajadusest, uutest õppejõudude tasude seadusest ja uute koolitüüpide tekkimisest, hiljem aga vajadustest kohaldada õppeplaanid 1937. aasta kutsehariduslike õppeasutuste seadusega kehtestatud liigitusele ja astmestikule. 1939. aastal said uued õppeplaanid ka tööstuskeskkoolid.

Õppeplaanide ja programmide ümbertöötamisel püüti õppetööd võimalikult lühendada tegeliku elu nõuetele. Suurt tähelepanu pöörati praktilise väljaõppe täiustamisele ja efektiivsuse tõstmisele. 1930. aastate teisel poolel viidi kõigi tööstuskoolide metallitöö (osaliselt ka puidutöö) osakondades seniste "praktiliste tööde" asemel läbi nn. "süsteemikindel metoodiline tööõpetus". Viimase olemus seisnes selles, et õpilane täitis kindla kava järgi järjest raskenevaid tööülesandeid, mis valiti nõnda, et kõige väiksema aja ja jõukuluga õpiti selgeks vajalikud tööoperatsioonid ning omandati nende täpseks, puhtaks ja kiireks täitmiseks tarvilikku vilumust.<sup>31</sup> Hakati propageerima erirume näit-õppeabinõude otstarbekaks kasutamiseks. Esimesena viidi need sisse 1938/39. õppeaastal Riigi Tööstuskeskkoolis (Tallinnas) ja Haapsalu Tööstuskeskkoolis.<sup>32</sup>

Kuigi õpikutega varustamisel ja nende väljaandmisel esines üsna mitmeidki raskusi, ilmus 1930. aastatel õppe- ja käsiraamatuid üsna mitmel alal. Üldhariduslikes ainetes oli õppeasutustel võimalus valida juba mitmete heade õpperaamatute vahel, üha rohkem hakkas ilmuma spetsiaalselt tööstuskoolide (tööstuskeskkoolide) tarvis kirjutatud õpikuid. 1936. aastal ilmus Paide Tööstuskooli kauaaegse õpetaja E. Treibergi (Targo) sulest esimene mehaanika õpperaamat tööstuskooli<sup>dels.</sup>

<sup>31</sup>Vt. Kutseharidus Eestis, lk. 82-83.

<sup>32</sup>ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s. 993, l. 31.

Tööstuslik kade

dele otseselt koostatud õpperaamatutest ilmus 1938. aastal Tartu Tööstuskeskkoolide~~le~~ õpetajalt L.Sapotskilt saksa keele õpperaamat koos sõnastikuga, 1940. aastal Võru Tööstuskeskkooli õpetajalt insener J.Ruustalult "Keemia õpperaamat tööstuskeskkoolidele" ja Narva Tööstuskeskkooli juhatajalt insener A.Mutilt "Matemaatika tööstuskeskkoolile".

Läänemaa ja Valga tööstuskoolides õpetanud insener R.Rava'lt ilmus neil aastail "Töökaitse ja sotsiaalkindlustus" (1937), "Tehniline füüsika" (1938) ja "Üldine elektrotehnika" (1939).

Enamus neist, nagu ka järgnevad, olid autorite aastaid kestnud töö vili, kusjuures õppe- või käsiraamatute esialgset käsikirja töötati retsensentide märkusi arvestades teinekord üsnagi põhjalikult ümber (pidades silmas just tööstusliku õppeasutuse nõudeid).

Õpperaamatute autorina jätkas tegevust ka Th.Ussisoo. 1932.aastal ilmus temalt tööstuskoolidele mõeldud "Puutehnoloogia" II, kümnenäendi teisel poolel jätkus töö "Puutehnoloogia" I uue, täiendatud ja parandatud trüki ettevalmistamisel.

1930. aastatel ilmus mitmeid oma eriala üsna põhjalikult käsitletud käsiraamatuid nagu A.Kriki "Maalri käsiraamat" (1938), A.Graueri "Betoontööde käsiraamat", E.Olvingu "Treialali ja freeseija käsiraamat", K.Böla<sup>u</sup> "Ehituskonstruksioonid" (1938), V.Kangro "Naha tehnoloogia" (1939), K.Johanson "Ehitusmaterjalid" I (1936) ja veel mitmed teised. Neist nii mõnigi jäi uute puudumise ning sõjaaegsete ja -järgsete kirjastamiskoste tõttu kasutusele pikemaks ajaks.

Õpikute ilmumine võimaldas muuta ka kooliraamatute kasutamise seni kehtinud korda. 1. augustist 1934 kehtima hakanud kooliraamatute tarvitusele võtmise korralduse alusel lubati seni kehtinud õpperaamatute vaba valiku<sup>x</sup> asemel kutsekoolides (ka alg- ja keskkoolides!) tarvitada ainult neid raamatuid, mis olid selleks lubatud Hari-

<sup>x</sup>Õpperaamatute vaba valik seisnes selles, et Kooliraamatute Komisjon andis ilmunud raamatutele üksnes soovitusel kasutamiseks, s.t. nende kasutamine ei olnud kohustuslik.

dusministeeriumi poolt.<sup>33</sup> Ülesannetelt jaotati kooliraamatud õppe-  
raamatuteks, käsiraamatuteks (eraldi õpilastele ja õpetajatele) ja  
raamatuteks kooliraamatukogudele. Viimaste alla kuulus peamiselt  
täiendav lektüür.

Kindlate õpperaamatute kindlaksmääramine võimaldas astuda järg-  
mise sammu - 1936/37. õppeaastast tehti õpperaamatud sundluslikeks  
kõikidele õpilastele. Asja mõte seisnes selles, et kuigi õpikuid  
oli vähe, ei suudetud olemasolevaidki õppetöös sageli maksma panna.  
Aastate jooksul väljakujunenud dikteeriv-üleskirjutav mentaliteet  
oli saanud tavaks ja <sup>kui</sup> ~~uus~~ õpikuid hakkaski ilmuma, ei tahtnud õpila-  
sed neid osta. Osalt oli selle põhjuseks raamatute küllaltki kallis  
hind ja õpilaste vaesus. Seetõttu püüti raamatute kirjastamisel Ha-  
ridusministeeriumi toetuste abil õpperaamatuid odavamalt välja anda  
ja neid sel moel õpilastele kättesaadavamaks teha. Uute, ajakohaste  
õpikute ilumine, püüdlused õppetöö taseme tõhustamiseks viisid selle-  
ni, et 1930. aastate teisest poolest hakati õpilastelt järk-järgult  
nõudma õpperaamatute omandamist. Kuna paljudes eriainetes puudusid  
õpikud üldse, siis nende õppimisel jäi üsna suur osakaal ikkagi õpi-  
laste endi poolt õpetajate loengute alusel koostatud konspektidele.  
Tegelikus koolitöös otsustas ühe või teise õpiku antud koolis kasu-  
tamise kooli pedagoogikanõukogu aineõpetaja ettepanekul. Praktili-  
selt kujunes siinjuures määravaks aineõpetaja esildis (subjektiivne  
maitse).

1936. aasta lõpul Kutseoskuse Osakonnas tehtud kokkuvõtetest  
selgus, et tööstuslikul ja tehnilisel alal tunti vajadust kokku 145  
õppe- või käsiraamatu järgi.<sup>34</sup>

<sup>33</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 6, s. 357, l. 1-2.

<sup>34</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 6, s. 357, l. 117.

Õppetööga oli läbi põimitud kasvatustöö, mis läbis koolitööd kogu selle ulatuses. Iga klassikomplekti kohta nädalas oli üks klassijuhataja tund. Kasvatustöös oli põhirõhk suunatud kodanlik-natsionalistliku ideoloogia ja mõtteviisi (tolleaegse terminoloogia järgi "isamaaline ja rahvuslik" kasvatatus) kasvatamisele ja juurutamisele õpilastes. Seda eesmärki teenisid ka sellised õppeained, nagu kodaniku- ja ühiskonnaõpetus ning riigikaitseline kasvatus ja õpetus.

1930. aastate lõpul püüti läbi viia õpilaste vormirõivaste ühtlustamine. 1937. aastal ühtlustati õpilaste vormipeakatted. Ühiseks, kutsekooli tähistavaks eraldustriipude värviks sai kuldkollane. Töösuslikul ja tehnilistel koolidel jäi põhivärviks tumesinine.<sup>35</sup>

Vastavalt väljakujunenud seadusandlusele võttis riik avalike õppeasutuste ja õigustega erakoolide õppejõudude palgad enda kanda, muud kulud jäid aga kooli ülalpidajate, peamiselt kohalike omavalitsuste hoolde. Üldhariduse edendamise tulemusena olid kutsekoolid, nagu märgiti Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi 1935/36.õ.-a. aruandes "hoonetelt kaugelt viletsamas seisukorras kui üldhariduslikud koolid".<sup>36</sup> Seetõttu nõudsid kutsekoolid nii hoonete kui seadmete ja õppeabinõudega varustamise osas püsivat tähelepanu, mida seoses suurenenud tähelepanu tõttu kutsekoolidele üldse ja kutsekoolide populaarsuse tõusuga õpilaskonnas, kodanluse võimu viimastel aastatel tehti rohkem kui kunagi varem. Hakati rohkem kapitaalselt remontima koolihooneid, tehti juurde- ja ümberehitusi ning võimaluste piires ehitati juurde ka uusi hooneid. Pidevalt muretseti koolidele juurde sisustust ja uusi õppeabinõusid, järk-järgult uuendati olemasolevaid.

Kõige suuremaid raskusi ruumide ja seadmetega esines just töösuslikul ja tehnilistel õppeasutustel, kus koolidel spetsiaalselt ehitatud hooned peaaegu puudusid, nende käsutuses olevad sisseseaded

<sup>35</sup> Kutseharidus Eestis, lk. 40.

<sup>36</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim.1, s. 849, l. 74.

aga suhteliselt kiiresti vananesid ning suuremate tööriistade ja masinate osas muutusid isegi ajast mahajäänuiks. Siiski jõuti üht-teist ära teha ka tööstuslike koolide osas. Uute hoonete või töökodade ehitamisega paranesid Kuressaare, Paide, Narva, Läänemaa ja Petserimaa tööstuskeskkoolide õppe- ja töötingimused.<sup>37</sup> Laienesid ja täienesid sisustusega Riigi Tööstuskeskkooli õppetöökojad, Prantsuse Lütseumi väljakolimise saadi olemasolev õppehoone avarate klassiruumidega täiesti enda käsutusse. Kuid kitsastes oludes tuli jätkuvalt tegutseda Tartu, Valga ja Võru tööstuskeskkoolil.

### 3. Ametikoolide rajamine

Nagu eelnevalt nägime, ei suutnud tööstuskeskkoolid, vaatamata oma arengule, kodanluse reaktsoonilise hariduspoliitika tõttu kaugeleki rahuldada noorte õppimissoove. Teiseks võimaluseks tööstuskeskkooli kõrval tööstusliku hariduse saamiseks oli lepingu sõlmimine ja tööle asumine mõnda ettevõttesse, õppides samal ajal õhtuses 3-aastase õppeajaga tööstusõpilastekoolis. Kuid Kutseoskuste Osakonna poolt kogutud statistilised andmed näitasid, et ettevõtted ei tahtnud alla 16-aastaste noortega töölepinguid sõlmida. Sellest tingituna ei olnud võimalust tööstusõpilastekoolide laialdasemaks arendamiseks, kuigi Saksamaa eeskujul osa kutsehariduse teoreetikuid püüdis propageerida just viimast. Kodanluse hariduspoliitilised otsingud 14...16-aastastele noorukitele tööstusliku kutsehariduse võimaldamiseks (et eemaldada neid üldharidusliku kooli kandidaatide hulgast) viisid 1930. aastate lõpul uue koolitüübi - 2-aastase õppeajaga ametikoolide rajamiseni.<sup>38</sup> Eeskujuks nende koolide loomiseks saadi analoogilistest

<sup>37</sup>Kutseharidus Eestis, lk. 44; ENSV ORKA, f. 1108, nim.1, s.849, l. 74; s. 943, l. 89.

<sup>38</sup>ENSV ORKA, f. 1108, nim. 6, s.31, l. 7, 10.

koolidest Soomes ja Skandinaaviamaades, kus need olid edukalt töötanud juba pikemat aega.

Ametikoolide eesmärgiks oli anda algkooli lõpetanuile oskuslikku põhiõpetust koos oskustöölistele vajalike teoreetiliste teadmistega.<sup>39</sup> Kuna järgmisse astmesse - tööstuskeskkooli III klassi võisid ametikooli lõpetanud astuda alles pärast täiendavate eksamite õiendamist, siis oli uus koolitüüp määratud üksnes vajalike tööoskuste õpetamiseks, mitte aga edasiõppimiseks järgmise astme koolides. Ametikooli lõpetamine loeti võrdseks tööstusõpilaste kooli lõpetamisega, s.t. väljaõppe teine pool pärast ametikooli lõpetamist pidi toimuma tegeliku töö juures vastavas käitises.

Esimesed ametikoolid, neist kaks Tallinnas (eraldi poeg- ja tütarlastele) üks Narvas ja Paides, asutati 1938. aastal.<sup>40</sup> Järgnevalt avati ametikoolid Tartus, Petseris ja Tallinna II Poeglaste Ametikool (kõik 1939. aastal), ning 1940. aasta sügisest ka Haapsalus, Võrus, Kuressaares, Pärnus ja Viljandis. Kõik nad, peale nimetatud ühe erandi, olid poistekoolid. Ametikoolid rajati kas eriklassidena tööstuskeskkoolide juurde (ametikooli klassidena, näiteks Paides, Haapsalus ja Võrus) või iseseisvate koolidena, mis asusid kohalike tööstuskeskkoolidega ühistes ruumides. Sel juhul oli neil ka ühine direktor. Näiteks oli Theodor Ussisoo samaaegselt nii Riigi Tööstuskeskkooli kui ka Tallinna I Poeglaste Ametikooli, August Mutt Narva Tööstuskeskkooli ja Narva Poeglaste Ametikooli juhataja jne. Omaette ruumid olid Tallinna II Poeglaste Ametikoolil ja 1939. aastast ka Tallinna Tütarlaste Ametikoolil (viimase ruumides Kreuksi tn. 6<sup>b</sup> paikneb tänapäeval Tehnikakool nr. 2). Ruumikitsikuse tõttu kasutasid tööstuskeskkoolid ja ametikoolid ühiseid klassiruumide ja õpptöökodasid, töötades vahetustega.

<sup>39</sup>Riigi Teataja 1940, nr. 30, art. 220.

<sup>40</sup>ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s. 993, l. 33.

Analoogiliselt tööstuskeskkoolidele kujunes ka ametikoolide erialane profiil. Siingi said põhilisteks metalli- ja puidutöö-osakonnad. Tallinna Poeglaste Ametikoolis oli ka maalri- ja polstritöö, Tartus elektrotehnika ja müüritöö, Petseris müüritöö osakond. Tallinna II Poeglaste Ametikool töötas üksnes elektrotehnika ja müüritöö, Kuressaare Ametikool müüritöö- ja puidutöö- ning Narva, Paide ja Pärnu ametikoolid ainult metallitöö osakondadega. Tallinna Tütarlaste Ametikool andis neidudele õpetust õmblemise alal. Ametikoolide avamisega vähendati mõnevõrra (peamiselt paralleelklasside sulgemise teel) õpilaste vastuvõttu tööstuskeskkoolidesse.

Esialgu töötasid ametikoolid (metallitöö- ja õmbemise osakonnad) ajutiste õppeplaanide järgi. 3. aprillil 1940. anti haridusministri poolt välja ametikooli õppetöö korraldamise määrus, mis tegutsivate koolide osas jõustus määruse avaldamisega uute koolide osas (kaasa arvatud uute õppeplaanide kehtestamine) 1. augustist 1940.<sup>41</sup> Ka ametikoolide õppeajast kulutati üle 50 protsendi praktiliste oskuste õpetamisele. Näiteks metallitööosakonnas kuulis I ja II klassi 76 nädalatunnist tööõpetusele 40 tundi (kummaski klassis 20 tundi nädalas). Ülejäänud 36 nädalatundi kuulusid üldainetele: eesti keel ja kirjavahetus, ametirehkendus, joonestamine, tehniline füüsika koos keemiaga, tehnoloogia, masinateõpetus, kalkulatsioon ja arvepidamine, ühiskonna- ja käitisõpetus, riigikaitseoline õpetus ja kasvatus, võimlemine.<sup>42</sup> Nendest suurim nädalatundide arv oli antud joonestamisele (8) ja ametirehkendusele (5). Küllaltki suur osakaal oli nn. riigikaitseolisel õpetusel ja kasvatusel (4 nädalatundi), mis pidi teenima kodanluse ideoloogia noortesse juurutamise eesmäärke. Võrreldes tööstuskeskkoolidega oli rohkem kui poole võrra väiksem õppetööle

<sup>41</sup>Riigi Teataja 1940, nr. 30, art. 220.

<sup>42</sup>Samas.

kulutatav nädalatundide koguarv ning üldhariduslik tsükkel jäi õpitava ainetest kitsamaks.

Ametikoolide areng oli tolleaegseid tingimusi arvestades küllaltki kiire. Koolide arv kasvas 1940/41. õppeaastaks 12-le, klassikomplektide arv aga 4-lt (1938/39. õ.-a.) 34-le. Aasta-aastalt kasvas ka õpilaste arv: 1938/39. õppeaastal 135, 1939/40. - 447 ja 1940/41. - 961.<sup>43</sup>

Noorte hulgas said ametikoolid üsnagi populaarseks. Võimaluse korral kiiresti ametit õppida mõjutas seda ka suhteliselt väike õppemaks (10-20 krooni aastas). Võrreldes tööstuskeskkoolidega oli ametikoolide koht tööstusliku kutsehariduse süsteemis kindlapiirilisem: ametikoolid olid ette nähtud puhtal kujul oskustööliste (õppinud tööliste) koolitamiseks. Ametikooli lõpetanud tuli pärast lõpetamist veel täiendavalt õppida praktilisi oskusi mõnes tööstuslikus käitises, seejärel omandada õiguse oskustöölise kutseeksami sooritamiseks. Edasiõppimist ei olnud ette nähtud. Alles täiendavate eksamite sooritamisel oli 2-aastase ametikooli lõpetanud õigus astuda tööstuskeskkooli vastava osakonda kolmandasse klassi.

#### 4. Merekoolide tegevuse ümberkorraldamine

Seoses majanduskriisiga aastatel 1929-1933 halvenes ka meretranspordi olukord. Laevaliiklus vähenes, suurenes tööpuudus meremeeste seas. Kõigile merekooli lõpetanuile ei jätkunud kodumaal tööd, seda hakati otsima välismaalt. Tunduvalt langes ka õpilaste arv merekoolides. Kui näiteks 1919/20. õppeaastal õppis Käsmu merekoolis 55 õpilast siis 1929/30. õppeaastal vaid 28.

---

<sup>43</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s. 993, l. 42; f. 1108, n. 6, s. 55, l. 132, 135, 138, 141, 146, 149, 166; f. R-14, nim. 1, s. 799, l. 184.

Tekkinud olukorras kerkis riigi rahade kokkuhoidmise ettekäändel taas üles küsimus Käsmu merekooli sulgemisest ning taas avaldas kohalik rannarahvas selle vastu energilist protesti. Olukorrast väljapääsemiseks otsustati jagada õppetöö kahe merekooli vahel: Käsmu Mere- kooli jätta ettevalmistus- ja I klass, Tallinna Mere- kooli II ja III klass. 1930. aasta juunis teatas Haridusministeerium koolile, et vabariigi valitsuse otsusega on Käsmu Mere- kooli II klass suletud arva- tes 1. augustist 1930.<sup>44</sup> Sellise otsuse tegemisel esitati ühe põhjen- dusena, raskused eriainetes õpetajate leidmisel Käsmus (Tallinnas ole- vat nende leidmine kergem). Samal aastal haridus- ja sotsiaalministri Piiskari 26. juuli otsusega vabastati Käsmu Mere- kooli juhataja kohalt haiguse tõttu omal soovil kooli 1902. aastast juhtinud K.Larens.<sup>45</sup> Asjaajamise ja kooli varandused andis K.Larens üle ajutisele kohuste- täitjale Aleksander Lepviikmannile.

Tehtud kompromissotsusele olid aga vastu suuremad laevandusor- ganisatsioonid. Protesti märgiks avasid nad 1930. aasta oktoobris Tallinnas eramerekooli I klassiga. Nende survele võetigi vastu ka lõplik otsus Käsmu Mere- kooli sulgemiseks.

Nii oli mõne aasta jooksul kärbitud kahe mere- kooli tegevuse ulatus. 1931. aasta 23. märtsil Haridus- ja Sotsiaalministeeriumis me- rehariduse korraldamise küsimuses peetud suuremal nõupidamisel lei- ti, et Tallinna ja Käsmu osaliste mere- koolide asemel peaks Eestis olema üks täielik mere- kool ja see peaks asuma Tallinnas.<sup>46</sup> Samuti leiti, et laevamehaanikute ja laeva abijõudude ettevalmistamine peaks toimuma mitte tehnikumi, vaid Tallinna Mere- kooli juures (laevamehaa- nikute kool eeldab sisulist koostööd mere- kooliga). Ruumide küsimus

<sup>44</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 4, s. 515, l. 171.

<sup>45</sup> Samas, l. 176.

<sup>46</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 4, s. 515, l. 278.

otsustati lahendada viies merekooli koos laevamehaanikute kooliga üle Meremeeste Kodu ruumidesse. Eeltoodust lähtudes tegi Haridus- ja Sotsiaalministeerium vabariigi valitsusele ettepaneku: a) sulgeda Käsmu Mere- ja Laevamehaanikute Kool ja b) avada Tallinna Mere- ja Laevamehaanikute Kooli juures ettevalmistus- ja I klass (mõlemad alates 1. augustist 1931). Vaatamata randlaste vastu lausetele kinnitas riigivanem K. Päts 22. aprillil esitatud ettepaneku. Nii lõpetas tegevuse Käsmu Mere- ja Laevamehaanikute Kool, mis oli edukalt töötanud 47 aastat. Selle aja jooksul õppis seal 1664 õpilast, keskmiselt 35 õpilast igal õppeaastal. Kooli lõpetanuist sooritasid kutseeksami 603 (s.o. veidi üle 36%-di), neist 361 ligisõidutüürimehena, 148 kaugsõidutüürimehena ja 94 kaugsõidukaptenina.<sup>47</sup>

Aastail 1919-1931 oli Käsmu Mere- ja Laevamehaanikute Kooli koosseisus igal aastal kuni seitse õpetajat. Eriainete õpetajateks olid neil aastail kaugesõidukaptenid J. Sandbank ja A. Lepviikmann, kusjuures mõlemad olid erihariduse omandanud samas koolis (esimene 1904, teine 1919. aastal).

1931. aasta sügisel toodi Tallinna Mere- ja Laevamehaanikute Kooli juurde kolmeaastase õppeajaga, seni Tallinna Tehnikumi juures (1920. aastast) paiknenud laevamehaanikutekool. Ühendatud õppeasutus hakkas kandma Tallinna Mere- ja Laevamehaanikutekooli nime, kusjuures Laevamehaanikutekool sai ühise eelklassi merekooliga ja muutus sellega samuti 4-aastaseks. Seoses uue merekoolide seaduse vastuvõtmisega nimetati õppeasutus 1935. aasta jaanuaris taas Tallinna Mere- ja Laevamehaanikute Kooliks.

Uue korralduse järgi oli Tallinna Mere- ja Laevamehaanikute Koolil kaks osakonda - navigatsiooni- ja mehaanikaosakond, kummalgi neli klassi - eelklass ja kolm klassi (I, II, III). Erinevalt teistest merekoolidest oli Tallinna Mere- ja Laevamehaanikute Kooli pääsemiseks nõutav vähemalt 9-õppeaastane eelharidus ja inglise keele tundmine. Eelklass <sup>aahki</sup> ~~nõuti~~ ette neile õpilastele, kellel ei olnud eelnevat kesk- või kutsekeskkooli haridust. Õpilastele anti siin teadmisi eeskätt matemaatikas, füüsikas ja inglise keeles. Otsene erialane õppetöö algas I klassist.

<sup>47</sup>Vt. Pärna, A. 100 aastat Käsmu merekooli loomisest. Kalender 1984. Tallinn, 1983, lk. 107.

Tallinna Merekooli navigatsiooniosakond valmistas õpilasi ette meremehe kutsetele analoogiliselt teiste sellealaste õppeasutustega. Mehaanikaosakonnas saadi kas 1.(III kl.), 2. (II kl.) või 3.(I kl.) järgu laevamehaaniku kutse. I klassi astuvad noormehed pidid olema vähemalt 19 aastat vanad ja sõitnud merd kas 36 (navigatsiooniosakonda astujad) või 12 (mehaanikaosakonda astujad) kuud. Nõutava eelhariduse kõrval nõuti täiendavat meresõidu praktikat ka II ja III klassi astujatelt.

Internaati Tallinna Merekoolil ei olnud. Kuna aga Tallinna Merekool paiknes Meremeeste Kodu ruumides, siis oli väljaspoolt Tallinna pärit õpilastel sealt võimalus saada meremeeste kohta kehtivail soodsail tingimustel kas omaette või kahe-kolme peale üürituba või pensioon.<sup>48</sup>

Õppemaks oli eelklassis 20, I klassis 30, II klassis 40 ja III klassis 50 krooni aastas. Õppemaksu nõuti pooleasta viisi ette. Õppe- raamatute ja õppetarvete ostmiseks arvestati õpilaskuluvate keskmiselt 25 krooni aastas. Vormiriietust ei nõutud.

Tallinna Merekooli direktoriks oli mereinseneri-hemaaniku kutset omav Mihkel Nõmmik.

Endise riigikooli asemel Kuressaares 1928. aastal rajatud kapten J.Teäri eramerekool tegutses viimase juhatusel kümnekond aastat, võideldes kogu aja majanduslike raskustega. 1928. aasta sügisest kuni 1932. aastani sai eramerekool õppejõudude palkade tasumiseks riigilt toetust, 1. augustist 1932, võeti õppejõudude palgad kõigi kolme klassi ulatuses riigi kanda. Kuid järgmisest, s.o. 1933/34. õppeaastast õpilaste arvuvähese tõttu eramerekooli eelklassi riigi poolt tasutavate palkade arvel enam ei avatud. Et aga merekooli I klassi võeti õpilasi suurema haridusega kui seda oli 6-klassiline algkool,

<sup>48</sup> Kutseharidus Eestis, lk. 303.

siis osutus ettevalmistav klass siiski vajalikuks. Selle avamiseks esitati Haridusministeeriumi kutseoskuse osakonnale vastav taotlus ning 28. augustist 1935 avati senise eramerekooli juures teise erakoolina ka ettevalmistusklass nimetusega "Kuressaare kapten J. Teäri eelklassiga eramerekool". Nagu nimi näitab, kinnitati sellegi erakooli juhatajaks J. Teär. Nii eelklassi õppejõudude palgad kui kooli majanduskulud tuli kanda kooli ülalpidajal - J. Teäril. Osaliselt võimaldasid kulused katta õppemaksust laekunud summad, vähesel määral laekus ka toetussummasid üksikisikutelt ja organisatsioonidelt. Nendest summadest aga ei piisanud,

Sellistes tingimustes oli kooli edasitöötamine ja arendamine väga raske ning kooli ülalpidaja pöördus kohalike omavalitsusorganite (Kuressaare linnavalitsus, Saaremaa maavalitsus) ja Haridusministeeriumi poole kooli üleandmiseks kas omavalitsusele või riigi ülalpidamisele. Ligikaudu paar aastat kestnud arutelude ja läbirääkimiste tulemusena muudeti J. Teäri eramerekool 1. jaanuarist 1939 Saaremaa maavalitsuse poolt ülalpeetavaks "Kuressaare Merekooliks" endistel alustel, s.o. navigatsiooniosakonna eel-, I ja II klassiga. Kooli õppejõudude palgad võeti riigi kanda. Kooli juhatajaks jäi endiselt (kuni oma surmani 1941. aastal) J. Teär.

1939/40. õppeaastast lubati Kuressaare merekooli eelklassi tunnikavasse, lisaks eelklassi senistele ainetele, võtta kahe nädalatunni ulatuses ka õppeaine "laevamasinad". See tähendas kooli eelklassis ka mehaanikaosakonna avamist ning selle lõpetanud võisid jätkata õpinguid Tallinna Merekooli mehaanikaosakonnas. Kuressaare Merekoolis, vaatamata taotlustele, mehaanikaosakonda avada ei lubatud, samuti nagu navigatsiooniosakonna III klassigi, mistõttu kaugsõidukapteni kutse saamiseks tuli II klassi lõpetanutel õpinguid jätkata Tallinna Merekoolis.

Tolleaegseid olusid arvestades oli Kuressaare Merekool noorsoo hulgas üsnagi populaarne. Kuna elu Kuressaares oli märgatavalt odavam kui Tallinnas, astus Kuressaare merekooli saarlaste kõrval palju noori ka mandri-Eestist.

Õpilaste arv Kuressaare merekoolis kõikus 20 ja 50 vahemail. Nii oli 1931/32. õppeaastal koolis 46 (eelklassis 12, I 16 ja II klassis 18), 1934/35. <sup>õ.-a.</sup> 24 ja 1936/37. õppeaastal 28 õpilast. Kodanluse võimu viimastel aastatel õpilaste arv koolis kasvas: 1937/38. õppeaastal oli neid 37, 1938/39. õ.-a. - 39 ja 1939/40. õ.-a. - 50. 1938/39. õppeaastal oli eelklassis kaheksa, I klassis 20 ja II klassis 11 õppijat. Enamik koolis õppijatest olid eestlased, ainult ükdikud olid teistest rahvustest (näiteks 1934/35. õ.-a. 23 eestlase kõrval üks sakslane).

Kodanliku ühiskonna tavana kehtis koolis õppemaks: eel- ja I klassis 20, II klassis 30 krooni aastas. 1939/40. õppeaastal kehtestati Tallinna Merekooli eeskujul I klassis 30 ja II klassis 40-kroonine iga-aastane õppemaks.

Õppejõude oli Kuressaare merekoolis 12. Merendusainete õpetajatenä töötasid koolis (erinevatel aegadel) kaptenid A.Toropov, N.Lopate, A.Ollino ja K.Vilval, üldainete õpetajatena M.Kommel (aritmeetika, geomeetria), R.Jaska (füüsika, algebra), M.Sööt (eesti keel) jt kusjuures koolijuhataja J.Teär õpetas astronoomiat. Teiste hulgas töötas kuni 1938. aastani Kuressaare Merekoolis kaubandusgeograafia õpetajana tulevane Nõukogude Eesti teeneline õpetaja (1945) ja juhtiv haridustegelane Aleksander Valsiner.

Aastail 1921-1940 said Kuressaare Merekoolist lõputunnistuse või diplomi kokku 337 meremeest, kellest 192 omandasid ligisõidu- (lõpetasid I klassi) ja 145 kaugesõidutüürimehe (lõpetasid II klassi) kutse.

25. novembril 1929 alustas Pärnumaa Kaubanduskooli juures Pärnu Linna- ja Maavalitsuse ülalpidamisel tegevust üheaastase õppeajaga kalanduse eriklass.<sup>49</sup> Eriklassi esimeseks juhatajaks sai samal ajal Kaubanduskooli juhatajaks olnud Joosep Mühlbach (Maisma), eriainete õpetajaks kutsuti Käsmu Merekoolist J. Kiiveti soovitusel Osvald A. Kõv. Kaks aastat hiljem üüris kalanduse eriklass Pärnu Linnavalitsuselt omaette ruumid kujunedes seega nii õpilaskonnalt kui ka õppejõudude koosseisult (neli õpetajat) täiesti iseseisvaks õppeasutuseks. Eriklasse eraldati kaubanduskoolist ja muudeti iseseisvaks Pärnu Kalanduskooliks 1. septembrist 1933.<sup>50</sup> Koolijuhatajaks kinnitati O. A. Kõv (12. jaanuarist 1937 O. Avango).

Pärnu Kalanduskoolis valmistati erioskustega tööjõude ette kalapüügi, kalatööstuse, kalakaubanduse ja kalakasvatuse alal.<sup>51</sup> Neile vastavaid eriosakondi koolil aga ei olnud, üksikuile aladele spetsialiseerumine oli jäetud tegeliku elu ülesandeks. Õppetöö kestis 42 õppenädalat, sellest talvisel perioodil (oktoobrist aprillini) 24 õppenädalat. Järgnesid eksamid teoreetilistes ainetes ja 18 õppenädalane suvepraktika, mida korraldati nii kooli juures kui ka väljaspool kooli. Praktiliste tööde läbiviimiseks korraldati kooli juures eriruumid kalakonserveerimise vahenditega, samuti mootorpaadid, püügibabinõud ja muud selleks tarvilikud vahendid.

1935. aastal pikendati kooli õppeaeg kaheaastaseks,<sup>52</sup> kusjuures kumbki klass moodustas omaette terviku. Põhiliselt nähti teine klass ette esimeses klassis läbiõpetatud õppekava süvendamiseks (eriti praktiliste tööde osas). Ka oli teise klassi praktilises osas ette nähtud kalakasvatuse õpetus.<sup>53</sup>

<sup>49</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 6, s. 237, l. 214.

<sup>50</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 6, s. 233, l. 66.

<sup>51</sup> Vt. Päril, A. Pärnu Kalanduskool. Rmt.: Kutseharidus Eestis. Tln., 1938, lk. 279.

<sup>52</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 6, s. 233, l. 110.

<sup>53</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 6, s. 233, l. 126.

Kalanduskooli võeti 6-klassilise algkooli lõpetanuid vanusele vaatamata (sealhulgas ka tütarlapsi). Õppemaksu koolis ei olnud, küll aga oli ühena vähestest tolleaegses Restis tasuta internaat (voodipesu ja sööginõud tuli siiski ise kaasa tuua).

Esimestel aastatel ulatus kooli õpilaste arv paarikümneni, kasvas kaheaastaseks muutmise järel aga 30-40-ni. Nii oli 1934/35. õppeaastal koolis 23 (neist kaks tütarlast), 1938/39. õppeaastal 37 (neli tütarlast) ja 1939/40. õppeaastal 44 õppijat.<sup>54</sup> Õppejõudude arv kasvas kodanluse võimu lõpuks kuueni.

Kuni 1939. aastani (incl.) lõpetas kalanduskooli kokku 102 noormeest ja tütarlast.<sup>55</sup>

Merekoolid töötasid eraldi seadusandluse põhjal, kutsehariduslike õppeasutuste seadust neile ei laiendatud. Õlemasolevat seadusandlust täiendati ja 2. jaanuarist 1935 kehtestati uus merekoolide seadus,<sup>56</sup> mille järgi merekool jagunes navigatsioon- ja mehaanikaosakonnaks. Tegelikult avati mehaanikaosakond ainult Tallinna Merekoolis (end. Laevamehaanikute kooli baasil). Uuenduseks oli ka see, et varem ametlikult väljaspool kooli korraldatud eksameid lubati nüüd läbi viia merekoolide juures. Uue astmestiku järgi kuulusid Kuresaare Merekool ja Pärnu Kalanduskool keskastme, Tallinna Merekool kõrgema astme kutsekoolide hulka.

1930. aastate teisel poolel merekoolidele ilmunud õpperaamatutest märkigem Tallinna Merekooli õppejõu insener R.Brükkeli koostatud "Juhendid laeva aurumehhanismide hooldamiseks",<sup>57</sup> mida kasutati mehaanikaosakonna I ja II klassis ning insener K.Andessaare "Plahvatusmootoreid ja nende abimehhanismid".<sup>58</sup> Viimast lubas Haridusmi-

<sup>54</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 6, s. 44, l. 95; s. 52, l. 162; s. 55, l. 199.

<sup>55</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 6, s. 55, l. 199.

<sup>56</sup> Riigi Teataja 1935, nr. 2, art. 6.

<sup>57</sup> Brükkel, R. Juhendid laeva aurumehhanismide hooldamiseks. Tln. 1935.

nisteerium merekoolide kõrval kasutada õppe- ja käsiraamatuna ka teistes tööstuslikes ja tehnilistes õppeasutustes, samuti motoristide kursustel.<sup>59</sup> Kokku ilmus merekoolidele kodanlikus Eestis kümnekond erialast õpikut. Kuid, nagu nähtub Kutseoskuse Osakonna 1936. aastal tehtud kokkuvõtetest, <sup>õpp</sup>õppidusid ka merekoolides õpperaamatud paljudes ainetes, eeskätt mitmes peaaaines.<sup>60</sup>

### 5. Trükitööstuskooli tegevus

1930. aasta sügisel avaldas osa Riigi Kunsttööstuskooli I klassi vastu võetud õpilastest soovi õppida trükitööd ja keraamikat kolmeaastase kursusega tööstuskooli kavade järgi, sealhulgas trükitööd 16 noort.<sup>61</sup> Kuna seaduse järgi nõutav õpilaste minimaalarv oli koos, esitas Kunsttööstuskooli juhtkond Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi koolivalitsusele vastava ettepaneku. Sellega nõustuti ning 1. oktoobrist 1930 avati Riigi Kunsttööstuskooli juures tööstuskooli osakond trükitöö alal.<sup>62</sup>

Ühtlasi kinnitati ka esitatud õppeplaani (tunnikava) tehas sinna eelnevalt mõningaid täiendusi.

Kõiki aineid, välja arvatud tööõpetus, õpetati koos kunsttööstuskooli vastava klassi õpilastega. Seejuures tuli, nagu märgiti tunnikava kohta antud seletuskirjas, loovjoonistamises ja stiilide õpetuses, samuti vabajoonistamises ja vormide õpetuses lähtuda trükitööstuse tarvidusest.<sup>63</sup> Ühise õppetöö tõttu ei olnud trükitöö tööstuskoolil vaja eraldi õppejõude palgata.

---

<sup>58</sup> Andessaar, K. Plahvatusmootorid ja nende abimehhanismid. K.-Ü. "Oskusraamat", Tln., 1939, 382 lk. + joon.

<sup>59</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 6, s. 362, l. 306.

<sup>60</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 6, s. 357, l. 174.

<sup>61</sup> ENSV ORKA, f. 1812, nim. 1, s. 220, l. 2, 4.

<sup>62</sup> Samas, l. 8.

<sup>63</sup> ENSV ORKA, f. 1812, nim. 1, s. 220, l. 6.

Võrreldes 20-ndate aastate oskuskursuste õppeplaaniga käsitleti trükitöö tööstuskoolis kõiki aineid märksa põhjalikumalt - oli ju siin eesmärgiks trükitöölkiste väljaõpetamine, mitte aga teadmiste täiendamine. Üldainete, ametialase tööõpetuse ja tarvisminevate kunstioskuste kõrval peeti siingi vajalikuks anda õpilastele teadmisi taamatupidamise ja ärilise kirjavahetuse alal (silmas pidades tulevases töös vajalikku ärilise kalkuleerimise oskust).

1930/31. õppeaasta esimesel semestril õppis trükitöö tööstuskooli I klassis 11, teisel semestril 10 õpilast.<sup>64</sup> Järgmisel õppeaastal jätkasid neist II klassis viis, esimesse klassi astus seitse õppijat.<sup>65</sup> 1932/33. õppeaastal oli I klassis kuus, II neli ja III kolm õppijat.<sup>66</sup> 1933. aasta kevadel lõpetasid kolmeaastase tööstuskooli kursuse kaks õpilast - Valentin Kelt ja Klarissa Sergo, mõlemad trükkimise erialal.<sup>67</sup>

Milline hariduspoliitiline võitlus trükitöö tööstuskooli ümber käis, see arhiividokumentidest täielikult ei selgu. Igatahes 1. augustist 1933 Riigi Kunsttööstuskooli juures tegutsenud kolmeaastase kursusega tööstuskool trükitööstuse alal suleti (Haridus- ja sotsiaalministeeriumi kiri 2. juunist 1933).<sup>68</sup> Tööstuslikku haridust tööstuskooli ulatuses võis edaspidi omandada kunsttööstuskooli trükitöökoja juures nn. aineõppijana, kusjuures "tööoskusõppimine oleks sunduslik täies ulatuses, kuna klassiainete õppimine teostuks koos kunsttööstuskooli õpilastega sellises ulatuses, mis vastab tööstusõpilaste koolile".<sup>69</sup> See näitab, et tol momendil jäi domineerima suund, mis taotles ametiõppimist praktilise töö juures, üldainete õppimist aga 3-aastase tööstusõpilaste koolis.

<sup>64</sup> ENSV ORKA, f. 1812, nim. 1, s. 228, l. 1, 2.

<sup>65</sup> Samas, s. 248, l. 1, 3.

<sup>66</sup> Samas, s. 275, l. 22.

<sup>67</sup> Samas, s. 593, l. 20, 21, 86, 87.

<sup>68</sup> Samas, s. 279, l. 1.

<sup>69</sup> ENSV ORKA, f. 1812, s. 279, l. 1.

Riigi Kunsttööstuskooli statistilise aruandluse järgi oli trükitoo-õppetöökojas 1933/34. õppeaastal 22 õppijat: I kursusel kolm, II kursusel kolm ja III kursusel samuti kolm, meistriklassis neli ning peale nende veel üheksa vabakuulajat ja praktikanti.<sup>70</sup> Mitu neist õppis kunsttööstuskooli ja mitu tööstusõpilastekooli õppeplaanide järgi, see aruandlusest ei selgu. Teistel andmetel (haridusnõuniku ettekanne 30. aprillist 1934), oli trükitoo kojas 1934. aasta aprillis kaks õppejõudu ja seitse õppijat, kellest kuus olid märgitud vabaõppijaina. Haridusnõuniku järeldus kõlas järgmiselt: "On võrdlemisi palju maksev töökoda... Oleks tarvilik võtta endiselt juurde ka tööstuskooli osa, mis ei too juurde kulusid. Aegajaline praktiseerimine ja osa lõpuksamit tuleb korraldada suuremas trükikojas."<sup>71</sup>

Napid on andmed ka Trükitoostuskooli (algselt trükitoo tööstuskooli) tegevuse avamise kohta järgmisel õppeaastal. See alustas tegevust 1. augustist 1934 Riigi Kunsttööstuskooli juures ning sinna võeti vastu vähemalt 6-klassilise algkooli haridusega isikuid.<sup>72</sup> Seda daatumit peeti hiljem kooli asutamise aastaks (ning peeti kooli aasta päeva), vaatamata sellele, et kool (tööstuskooli õppeplaanide järgi) ja kursused trükitoo alal töötasid juba märksa varem.

Avamise ajal oli Trükitoostuskoolis ette nähtud kolmeaastane õppeaeg. Seoses üldise õppeaja pikendamisega tööstuskoolides kehtestati 1935. aastast neljaastane õppeaeg ka Trükitoostuskoolis.<sup>73</sup> Kooli pääsemiseks tuli algkooli lõpetanutel sooritada võistluseksamid joonistamises ja eesti keeles. Trükitoostuskooli eriainetes (ladumine, trükkimine) õppimine ja praktiline töö toimus Riigi Kunsttööstuskooli trükitoo kojas. Alates II klassist toimus suviti (juunis-juulis) ühekuine praktika Tallinna trükikodades. Koolis kehtis 30-kroonine igaaastane õppemaks, internaati ei olnud.

<sup>70</sup> ENSV ORKA, f. 1812, <sup>nim. 1,</sup> (s. 275, l. 14.

<sup>71</sup> ENSV ORKA, f. 1108 (Haridusministeerium), nim. 6, s. 346, l. 2.

Trükitööstuskooli üldjuhtimine kuulus Kunsttööstuskooli juhatajale (August Kilgas, alates 1. juulist 1937 Hans Kuusik). Õppenõukogu poolt valitava klassijuhatajana tegutses alates 1935. aastast Kunsttööstuskooli õppejõud Paul Luhten, kes Trükitööstuskoolis õpetas ornamentaalgrammatikat ja tööõpetust.<sup>74</sup> Trükitöökoda juhatas (valiti samuti õppenõukogu poolt) Leopold Triumph.

1934/35. õppeaastal oli Trükitööstuskooli õpilaste nimekirjas 16 (II semestril 15) õppijat: I klassis 13 (II semestril 12), II klassis üks ja III klassis kaks õppurit. Trükitöö õppetöökoja nimekirjas oli I semestril üks ja II semestril kaks õppijat.<sup>75</sup> 1935. aasta juunis lõpetasid Trükitööstuskooli kolmeaastase kursuse Helmi Aava ja Klaudia Ojatar.<sup>76</sup> III klassi õpilasele Paul Smirnovile otsustati anda tunnistus kooli lõpetamise kohta aasta hiljem (kui on sooritanud füüsikaeksami).<sup>77</sup>

1935/36. õppeaasta algul oli koolis 17 (I klassis seitse, II üheksa ja III klassis üks), õppeaasta lõpul 15 (I klassis viis ja II 10) õpilast.<sup>78</sup> Järgmisel, s.o. 1936/37. õppeaastal oli I-III klassis 19 õpilast, kellest seitse viidi üle IV klassi.<sup>79</sup> 1937/38. õppeaasta algul oli koolis õppijaid 24 (õppeaasta lõpul 22), kelledest koolikursuse lõpetas kaheksa. Lõpetanute hulgas oli kuus noormeest ja kaks tütarlast: Feliks Kaskneem, Evald Kiviloo, Hans Mihklisoo, Valter Murruk, Kaimo Paevere, August Sikk, Adele Oamets ja Elfriede Riives.<sup>80</sup>

Kuni 1937/38. õppeaastani kuulus õppeplaani koos tööõpetusega 14 eri distsipliini.

<sup>72</sup> ENSV ORKA, f. 1812, nim. 1, s. 360, l. 71; Päril, A. Riigi Kunsttööstuskool.-Rmt.: Kutseharidus Eestis. Tln., 1938, lk. 310.

<sup>73</sup> Samas, s. 315, l. 7.

<sup>74</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 6, s. 842, l. 54.

<sup>75</sup> ENSV ORKA, f. 1812, nim. 1, s. 296, l. 2-4, 7, 15.

<sup>76</sup> Samas, s. 301, l. 131.

<sup>77</sup> ENSV ORKA, f. 1812, nim. 1, s. 315, l. 16.

<sup>78</sup> Samas, s. 301, l. 92, 95; s. 315, l. 23.

<sup>79</sup> Samas, s. 315, l. 43.

<sup>80</sup> Samas, s. 315, l. 67; s. 345, l. 32, 33; s. 593, l. 89-91.

Võrreldes 1930. aastate algul kehtinuga oli uues õppeplaanis toimunud üsna mitmeid sisulisi muudatusi. Olulisim neist oli õppeaja pikenemine neljale õppeaastale. Nädalatundide koguarv jäi teisel ja kolmandal õppeaastal muutumatuks, 1. õppeaastal aga vähendati 42 tunnini. Neljandal õppeaastal kehestati 47-tunnine õppenädal. Muutus samuti mitme õppeaine nimetus ja nädalatundide arv, uute distsipliinidena võeti õppeplaani saksa keel, kunstiajalugu, aineteõpetus (viidi läbi koos tööõpetusega), kodanikuteadus ja riigikaitseõpetus. Enamik aineid (välja arvatud ornamentaalgrammatika, kirjade õpetus ja kaks tunni dekoratiivjoonistamist) võeti läbi koos Riigi Kunsttööstuskooli õpilastega viimase õppejõudude juhendamisel.

Seoses õppeaja pikenemisega suurenes tundide arv (kokku 90-lt nädalatunnilt 107-le) ametialasestööõpetuses. Kuna õpilasi valmistati ette kahele erinevale elukutsele - ladujateks ja trükkijateks, siis oli, kuigi õppeained olid samad, tundide üldarv eriainetes kummalgi erialal muutuv.

1938. aastal vastu võetud riigi kunstikoolide seadusega reorganiseeriti seni algkoolile baseerunud Riigi Kunsttööstuskool 1. augustist 1938 keskkoolile ja kutsekeskkoolile baseeruvaks kõrgema astme kooliks, millele anti uus nimi - Riigi Tarbe- ja Kujutava Kunsti Kool. Riigi Kunsttööstuskooli senise meistriklassi asemele aga moodustati Riigi Kõrgema Kunstikool.<sup>81</sup>

Riigi Kunsttööstuskooli juures asunud Riigi Trükitööstuskool jäi sellest ajast Riigi Tarbe- ja Kujutava Kunsti kooli juures töötavaks õppeasutiseks. Õppeaja kestvuseks jäi endiselt neli aastat, nõutavaks eelhariduseks 6-klassiline algkool.<sup>82</sup>

1938/39. õppeaastast kehtestati Trükitööstuskoolile uus, täiustatud õppeplaani, mis kehtis veel ka järgmisel õppeaastal (vt. tabel 1).

<sup>81</sup>Riigi Teataja, 1938, nr. 34, art. 278.

<sup>82</sup>Samas, l. 943.

Tabel 1

Riigi Kunsttööstuskooli juures asuva Trükitööstuskooli tunni-  
kava (1938/39. ja 1939/40. õppeaastal).<sup>83</sup>

| Õppeained                                 | I<br>klass | II<br>klass | III<br>klass | IV<br>klass |
|-------------------------------------------|------------|-------------|--------------|-------------|
| 1. Eesti keel                             | 4          | 4           | 2            | 2           |
| 2. Võõrkeel (saksa keel)                  | 4          | 4           | 2            | 2           |
| 3. Matemaatika                            | 4          | 2           | -            | -           |
| 4. Füüsika ja keemia                      | 2          | 2           | -            | -           |
| 5. Ühiskonna ja käitiseõpetus             | -          | -           | 2            | -           |
| 6. Kalkulatsioon ja arvepidamine          | -          | -           | -            | 2           |
| 7. Tervishoid                             | -          | -           | -            | 1           |
| 8. Riigikaitsealine kasvatus ja<br>õpetus | 2          | 2           | 2            | 2           |
| 9. Kehaline kasvatus                      | 2          | 2           | 2            | 2           |
| 10. Laulmine ja muusika                   | 1          | 1           | 1            | 1           |
| 11. Kirjade õpetus                        | 2          | -           | -            | -           |
| 12. Erialaline joonistamine               | 4          | 4           | 4            | 4           |
| 13. Ladumise ja trükkimise tehnoloogia    | -          | -           | 2            | 2           |
| 14. Paberi tehnoloogia                    | -          | -           | 2            | -           |
| 15. Raamatu ajalugu                       | -          | -           | -            | 1           |
| 16. Masinate õpetus                       | -          | -           | 1            | -           |
| 17. Tööõpetus                             | 15         | 19          | 24           | 24          |
| Kokku                                     | 40         | 40          | 44           | 43          |

<sup>83</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 6, s. 843, l. 48.

Üldainetes oli uude õppeplaani täiendavalt võetud kehaline kasvatus kahe nädalatunni ja laulmine ühe nädalatunni ulatuses kõigis klassides. Füüsikat ja keemiat hakati õpetama ka I klassis, matemaatikat II klassis. Tööõpetuse tundide arvel võeti õppeplaani eraldi nimetuse all masinate õpetus, paberi tehnoloogia ning ladumise ja trükkimise tehnoloogia. Kunstiajaloo asemel hakati õpetama raamatu ajalugu, mis oli rohekm seotud õpitava erialaga. Kõigis klassides vähenes nädalatundide koguarv ning seoses sellega mõningal määral õpilaste koormus.

1938/39. õppeaastal oli Riigi Trükitööstuskoolis 20 õppijat: I klassis üheksa, II viis, III kolm ja IV klassis samuti kolm.<sup>84</sup> 1939. aasta mais lõpetasid IV klassi ja said kooli lõputunnistuse Meinhard Aardmaa, Udo Koplmaa ja Rudolf Sarapuu, kõik trükkimise erialal.<sup>85</sup>

1939/40. õppeaastal oli õppijaid koolis 24, neist I klassis üheksa, II seitse, III viis ja IV klassis kolm.<sup>86</sup> 1940. aasta mais lõpetasid ladumise erialal Aino Ivask, Ilmar Rohtmaa ja Albert Leichner, trükkimise erialal Alfred Rostock.<sup>87</sup> Neist kommertsgümnaasiumi 4-klassilist eelnevat haridust omav A. Ivask lõpetas Trükitööstuskooli kiitusega ja ettenähtust varem (alustas õpinguid 1938.a. septembris).

1940. aasta mais valiti kunstikoolide õppenõukogu koosolekul trükitööstuskooli juhatajaks seni klassijuhataja funktsiooni täitnud Paul Luhten.<sup>88</sup>

---

<sup>84</sup> ENSV ORKA, f. 1812, nim. 1, s. 345, l. 72.

<sup>85</sup> Samas, s. 315, l. 88; s. 593, l. 1, 2, 26, 27, 82, 83.

<sup>86</sup> ENSV ORKA, f. 1812, nim. 1, s. 360, l. 71.

<sup>87</sup> ENSV ORKA, f. 1812, nim. 1, s. 315, l. 106; s. 360, l. 71; s. 377, l. 127, 128, 165-170.

<sup>88</sup> Samas, s. 315, l. 111.

## 6. Raudteealane haridus

Tartu linnavalitsuse ettepanekul avati 1934. aasta koolireformi tagajärjel suletava Tartu Poeglaste Gümnaasiumi tehnikaharu asemele 1. augustist 1935 nelja-aastase õppeajaga tehnikakool nimetusega "Tartu linna tehnikakool".<sup>89</sup> Kooli ülesandeks sai tehniliste jõudude ettevalmistamise raudtee-teenistuse ja maanteede ehitamise alal.<sup>90</sup>

Tartu Linna Tehnikakool alustas tegevust järk-järgult: I klass avati 1935., II klass 1936., III klass 1937. ja IV klass 1938. aastal.<sup>91</sup> Õppetegevus toimus kahes erialaosakonnas. Ehitusosakonna ülesandeks sai teemeistrite ja ehituskümnike ettevalmistamine raud- ja maanteede alal, mehaanikaosakonnas õpetati välja eeskätt vedurijuhte. 1. juunist 1938 hakkas õppeasutus kandma Tartu Tehnikakeskkooli nime.<sup>92</sup>

Seega avasid haridusjuhid Tartu Linna Tehnikakooli mitte niivõrd raudteealase kaadri ettevalmistamise vajadusest (kuigi see oli tegelikult juba tekkinud ning ka kooli avamiseks tehtud ettepanekus viidati sellealase kooli puudumisele Eestis) kui just Tartu linnavalitsuse püüdest säilitada Tartu tehnikaalane õppeasutus. Seetõttu jäi kooli materiaalne baas kitsaks (asus poeglaste gümnaasiumi ruumides) ning praktiliste tööde kestus kooli metalli- ja puidutöökodades jäi tehnikakeskkoolis märksa väiksemaks kui see oli tolleaegsetes tööstuskeskkoolides. Neil põhjustel ei rahuldanud Tartus avatud tehnikakool ka Teedeministeeriumi (kellele raudteed allusid). Kõigepealt peeti sealset õppetööd, arvestades õpilaste eelharidust (6-klassiline algkool) ning vähest sise- (tööõpetuse näol kooli töökodades) ja välispraktikat (6 nädalalt õppetööd suvistel vaheaegadel), liiga teoreetil-

<sup>89</sup>Riigi Teataja, 1935, nr. 34, art. 313.

<sup>90</sup>ENSV ORKA, f. 1104, nim. 6, s. 214, l. 4.

<sup>91</sup>Pärl, A. Tartu Tehnikakeskkool.-Rmt.: Kutseharidus Eestis. Tln., 1938, lk. 276-278.

<sup>92</sup>Riigi Teataja, 1938, nr. 55, art. 529.

liseks.<sup>93</sup> Ei rahuldanud ka kooli asukoht - Tartu, sest seal puudus küllaldane võimalus leida raudtee-eriteadlasi kooli eriainetes õpetajateks. Samuti ei peetud Tartut küllaldaselt kättesaadavaks raudteelaste lastele (kohapeal oli raudteelaste perekondi suhteliselt vähe).

Et aga raudtee-alast kaadrit vaja, siis püstitas teedeminister 1937. aastal nõudmise, et "saaks avatud uus riiklik raudteekool Tallinnas, kui raudtee-asutiste ja raudteelaste kõige suuremas koonduses".

Uue raudteekooli põhialused töötas välja Haridusministeeriumi Kutseoskuse Osakond koos Teedeministeeriumiga. Ühistel nõupidamistel kaaluti mitmeti tulevase raudteekooli struktuuri ning tunnistati kõige otstarbekohasemaks õppetöö järgmine korraldus: a) eelharidusena 6-klassiline algkool, b) raudteekoolile peab eelnema 2-aastane tehniline üldharidus kas tööstuskeskkoolis (selle kaks esimest klassi) või mõnes teises sellele vastavas õppeasutuses, c) teoreetilisele õppetööle raudteekoolis peab eelnema üheaastane praktika raudteel, d) 2-aastane õppimine raudteekoolis.<sup>94</sup> Sisuliselt tähendas see algkoolile järgnevat 4-aastast raudteekooli mille kaks esimest õppeaastat oleks toimunud mõnes teises kutsekoolis.

Sellise õppekäigu eelisteks peeti muude tegurite kõrval eelkõige tugevat eelpraktikat ja sellele kasnevat õpilaste kõige tihedamat kokkupuudet tulevase elukutsega. Arvati, et 6-klassilise algkooli lõpetanud on vahetuks raudteepraktikaks veel liialt noored, mistõttu nõutigi eelnevat 2-aastast tehnilist üldharidust. Alles sellele tohtis järgneda aastane praktika raudteel.

Pärast raudteekooli tegevuse põhialuste väljatöötamist esitati valitsusele ametlik ettepanek kooli avamiseks. Esialgu taheti avada kooli 1938. aastal. Et aga sel juhul oleks 1941. aastal lõpetanud nii

<sup>93</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 6, s. 243, l. 2.

<sup>94</sup> Samas, l. 3.

raudteekooli esimene kui ka Tartu Tehnikakeskkooli viimane lend, mõlemate lõpetanuid oleks aga olnud raske korraga tööle rakendada, otsustati raudteekooli avamine aasta võrra edasi lükata.

<sup>Vabariigi</sup> Presidendi 27. juuni 1938.a. otsusega anti korraldus 1.juunist 1939 asutada Tallinnas keskastme tehnilise õppeasutisena riigi poolt ülalpeetav 4-aastase õppeajaga ja kahe osakonnaga raudteekool.<sup>95</sup> Varem väljatöötatud põhimõtete kohaselt asendas õpinguid raudteekooli I ja II klassis õppimine tööstuskeskkooli (neid oli Eestis tol ajal 10) kahes esimeses klassis, raudteekooli III ja IV klass tuli aga avada järk-järgult alates 1. augustist 1940. Õppimisele III klassis pidi eelnema üheaastane praktika raudteel.

Sama otsuse alusel kuulus 1935. aastal avatud tolleaegne Tartu Tehnikakeskkool järk-järgulisele sulgemisele alates 1. oktoobrist 1938 (I klass 1938., II klass 1939. aastal jne.). Seega pidi Tartu Tehnikakeskkool andma viimase lennu 1941. aastal, raudteekool esimese lennu aga 1942. aastal.

Ettevalmistustöid kooli avamiseks alustati juba 1939. aasta märtsis, mil Haridusministeeriumi Kutseoskuse Osakond määras avatava raudteekooli juhatajaks (arvates 1. juunist) tolleaegse Riigi Tööstuskeskkooli (ja teiste samas hoones asunud koolide) juhataja, tuntud ja teeneka koolimehe Theodor Ussisoo (1878-1959). Samas saadeti T.Ussisoole ka avatava raudteekooli õppetöö korraldamise ajutised põhialused ja ajutine tunnikava (mõlemad kinnitati Haridusministeeriumi poolt 7.märtsil 1939).<sup>96</sup> Nende järgi võis raudteekooli mehaanikaosakonda vastu võtta tööstuskeskkooli metallitööosakonna II klassi või ametikooli sama osakonna lõpetanuid. Teedeosakonda võeti tööstuskeskkooli ehitus- või puidutööosakonna II klassi või ametikooli müüritöö- või puidutööosakonna lõpetanuid. Vastuvõetavate vanuse alammääraks kehtestati 15

<sup>95</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim.6, s. 243, l. 1 ja 6.

<sup>96</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 6, s. 243, l. 76.

aastat (vastuvõtuaasta 1. juuniks), ülemmääraks 18 aastat. Kindlaks oli määratud ka aastane vastuvõtukontingent: mehaanikaosakonda 28 ja teedeosakonda 12 õpilast. Õpilaste vastuvõtmine (arstlik läbivaatus ja võistluseksamid) pidid toimuma igal aastal ajavahemikul 15.-30. juunini. Võistluseksamid (matemaatikas, füüsikas ja eesti keeles) olid ette nähtud ainult sel juhul, kui kooliastuda soovijate arv ületanuks vabade kohtade arvu (arvesse oleks võetud ka viimasel koolitunnistusel olevate hinnete keskmist numbrit). Muudel võrdsetel tingimustel anti eesõigus raudteelaste lastele.

Õpilaste esimene vastuvõtt Tallinna Raudteekooli toimus 1939. aastal. 15. mail otsustas vastav komisjon sooviavalduste alusel vastu võtta 23 õpilast, kes 1. augustist suunati 12-kuisele praktikale.<sup>97</sup> Nimeetatud 23 õpilasest saadeti Raudtee<sup>le</sup> Talituse kaudu mehaanikaosakonda praktikale 18 ja teedeosakonda 5 õpilast. Kuid avaldusi laekus veelgi. Kui palju 1939. aastal õpilasi täiendavalt vastu võeti, sellele arhiividokumendid täpset vastust ei anna. Igatahes nähtub kooli juhataja poolt Haridusministeeriumi Kutseoskuse Osakonnale 29. augustil 1939 saadetud kirjast, et selleks ajaks oli mehaanikaosakonda võetud 28 õpilast.<sup>98</sup> Sooviavaldusi kooli astumiseks aga laekus edasi. Kuna kõik soovijad ei vastanud eeskirjade nõuetele (olid näiteks vanemad kui 18 aastat), taotleti nende vastuvõtmisel Kutseoskuste Osakonna luba. Et õpilasi täiendavalt vastu võeti, nähtub sellestki, et järgmisel õppeaastal Hariduse Rahvakomissariaadile esitatud aruandes oli kooli I klassis õppijate arvuks märgitud 30.<sup>99</sup>

Õpilasi tuli Raudteekooli üle kogu Eesti. Paljud neist olid pärit raudteelaste perekondadest. Koolis kehtestati 30-kroonine iga-aastane õppemaks.

<sup>97</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 6, s. 243, l. 128.

<sup>98</sup> Samas, l. 138.

<sup>99</sup> ENSV ORKA, f. R-14, nim. 1, s. 798, l. 114.

Aastase praktika vältel tuli õpilastel täita mitmesuguseid tööülesandeid. Nii jagunesid mehaanikaosakonnas tehtavad praktilised tööd järgmiselt: viis kuud vedurite, kaks vagunite ja kaks kuud mootorite parandustöid ning üks kuu töötamist sepapajas, üks tööriistakambris ja üks kuu valukuuris.<sup>100</sup> Kuna õpilased töötasid mitmel pool üle Eesti ning kõikjal ei olnud võimalik sellist praktika jao- tust rakendada, siis lubati sellistes raudtee-töökodades, kus mootoreid ei parandatud (näiteks Mõisakülas), viimastele ettenähtud aja ühendada vedurite parandusajaga.

Sellega olid siis esimesed õpilased kooli vastu võetud ja raudteeasutustesse praktikale suunatud. 1940. aasta esimesel poolel jätkusid eeltööd ka kooli teoreetilise kursuse avamiseks. Komplekteeriti esimesed eriainete õppejõud-tunniandjad mehaanikaosakonda Raudtee I Veejaoskonna juhataja abi insener H.Hollas (aurukatelde ja -masinate alal) ning teedeosakonda Raudtee Ehitusametis töötavad tehnikatoimkonna juhataja insener K.Kaal (raudteede ehituse ja korras hoiu alal), vannutatud maamõõtja P.Piller (geodeesia alal) ja arhitekt H.Otloot (ehituste ja konstruktsioonide alal).<sup>101</sup>

Järgmine õpilaste vastuvõtt Tallinna Raudteekooli toimus 25. ja 26. juunil 1940. Ilmselt oli soovijaid palju, sest sel aastal korraldati võistluseksamid. Kuna raudteekoolil endale veel õppejõud puudusid, lubati õpilaskandidaate eksamineerida Riigi Tööstusõpilastekooli õppejõududel A.Ehvertil (füüsikas) ja P.Ussisool (matemaatikas) ning Raudteede Talituse töötajal E.Talvel (eesti keeles). Võistluseksamite tulemuste kohta täpsemad andmed puuduvad. Kuid õppeaasta keskel Kutseoskuse Osakonnale esitatud aruandest nähtub, et eelklassis (s.t.- olid praktikale suunatud) oli tol ajal 28 õpilast.<sup>102</sup>

<sup>100</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 6, s. 243, l. 173.

<sup>101</sup> Samas, l. 165.

<sup>102</sup> ENSV ORKA, f.R-14, nim.1, s. 798, l. 114.

Raudteekooli I klassis (kui arvestada avamise otsust, siis III klassis) algas teoreetiline õppetöö 27. augustil 1940. - s.o. üheaegselt õppetööga kõigis teistes kutsekoolides.<sup>103</sup> Õppetöö läbiviimiseks eraldati raudteekoolile osa klassiruumi tolleaegses Riigi Tööstuskesk-  
kooli hoones Tehnika t. 18, s.o. samas koolihoones, kus omal ajal oli töötanud Tallinna Raudtee Tehnikakool. Kuna Theodor Ussisoo oli tema omal palvel haridusministri otsusega 19. juulist 1940, vabastatud Raudteekooli ja Riigi Tööstusõpilastekooli juhataja ametikohalt (jäädes aga edasi Riigi Tööstuskeskkooli ja Tallinna I Poeglaste Ametikooli juhatajaks), määrati 1. augustist 1940 Raudteekooli (ja Riigi Tööstusõpilastekooli) juhatajaks senine Tallinna Merekooli direktor Mihkel Nõmmik.<sup>104</sup> Õppetööd alustati, nagu juba eelnevalt märgitud, 30 õpilasega, kusjuures veel 28 nn. eelklassi õpilast viibis aastasel praktilisel raudtee töökodades.<sup>105</sup>

## 7. Tehnikumid

20. novembril 1928 Riigikogu poolt vastuvõetud seaduse<sup>106</sup> alusel alustas Riigi Tehnikagümnaasiumi baasil tehnikuid ettevalmistava kesko-  
õppeasutusena tegevust uus Tallinna Tehnikum.

Tehnikumi eelkäijaks oli 1918. aastal tegevust alustanud Tallinna II Reaalkool, mis, olles aastail 1923-1925 kandnud Linna Tehnika gümnaasiumi nime, liitus 1925. aastal Riigi Tehnikagümnaasiumiga (end. Eeltehnikum).<sup>107</sup> Õppeasutust juhatas algusest peale Enn Nurmiste, kes sai ka uue Tallinna Tehnikumi direktoriks.

Uue Tallinna Tehnikumi asutamist põhjendati vajadusega tehniku-  
te järel (neid arvestati tolleaegses Eestis ainult 240). Väliskapi-  
tali käes oleva suurtööstuse harjudes toodi tehnikuid ja meist-

<sup>103</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 6, s. 243, l. 177.

<sup>104</sup> Samas, l. 190.

<sup>105</sup> Kennik, A. Raudteealasest haridusest ... Tln., 1985, lk. 31-38

<sup>106</sup> Riigi Teataja 1928, nr. 98, l. 1081-1082.

<sup>107</sup> Kutseharidus Eestis, lk. 290.

reid sisse välismaalt, ka suhtus viimane tehnikute produtseerimisse Eestis vaenulikult.<sup>108</sup> Tekstiili ja paberitööstuse osakonda polekski tehnikumi juures saanud avada, sest väliskapitalile kuuluvad ettevõtted ei andnud tehnikutele praktiseerimise võimalust.

Uue Tallinna Tehnikumi õppeaeg pidi kestma 5-6 aastat. Neist kaks esimest moodustasid üldastme, viimased eriaastme. Tehnikumi eriaaste jagunes neljaks osakonnaks: masinaehitus, elektrotehnika, ehitustehnika ning maamöödu-kultuuritehnika. Tehnikumi lõpetajad pidid saada tehniku või maamöödtja kutsetunnistuse, kui nad seaduses ettenähtud aastate jooksul olid omal alal rahuldavalt töötanud. 1936. aastal kehtestatud seaduse järgi omandasid lõpetanud tehniku kutse ja õigused pärast kolmeaastast, maamöödu-kultuuritehnika osakonna lõpetanud pärast viieaastast praktilist töötamist.<sup>109</sup>

Tehnikumi seaduseelnõu ja õpptöö korralduse projektid koostas kool ise, s.t. õppenõukogu oma komisjonidega ja direktor. Kõrgemad instantsid piirdusid projektide koordineerimise ja kinnitamisega.

Kutsehariduslike õppeasutuste seaduse kehtestamise järel läksid gümnaasiumide tehnikaharude ülesanded kõrgema astme kutsekoolidele - tehnikumidele.

1928. aasta põhikirja alusel töötanud 5-aastase õppeajaga ja 6-klassilisel algkoolil baseerunud Tallinna Tehnikum kujundati 3-aastase õppeajaga kõrgema astme tehnikakooliks.<sup>110</sup> Kaotati ära endise tehnikumi nn. üldaste (s.o. esimene klass). Viimast asendas sisseastujate kõrgem hariduslik tase - nõuti kas keskkooli või tööstuskeskkooli lõpetamist. Keskkooli lõpetanud sisseastujailt hakati alates 1939. aastast nõudma vähemalt kahekuist eelpraktikat. Viimane pidi masinaehitusosakonna jaoks toimuma mehaanikatöökodades, elektrotehnikaosakonna jaoks vastavais töökodades ja elektromontaazitöödel,

<sup>108</sup>Vt. Elango, O. Hariduspoliitika, .... lk. 129.

<sup>109</sup>Riigi Teataja, 1936, nr. 56, art. 485.

<sup>110</sup>Riigi Teataja, 1937, nr. 54, art. 492.

ehitusosakonna jaoks puidutööstuses ja ehitustel, maamöödu-kultuur-tehnikaosakonnas jaoks põllutööl või maaparandustöödel.<sup>111</sup>

1938/39. õppeaastal oli Tallinna Tehnikumis 269 õpilast ja 43 õppejõudu. Masinaehituse osakonnas oli õpilasi 74, elektrotehnika osakonnas 73, ehitustehnika osakonnas 71 ning maamöödu-kultuuritehnika osakonnas 51.<sup>112</sup> Taimekasvatuse õppejõuna töötas 1934. aastast Tallinna Tehnikumis ka tulevane Nõukogude Eesti tuntud põllumajandusteadlane Endel Vint. Direktori asetäitja (inspektori) kohal oli alates 1. augustist 1935 matemaatik Leonti Ruumet. Õpikute autorina sai tuntuks Konstantin Böläu, kes õpetas tehnikumis hoonete ehitamist (õpetaja kt. alates 1.aug.1938).

1937. aastal avati Tartu poeglaste gümnaasiumi tehnikaharu baasil Tartu Tehnikum, esialgu ühe - elektrotehnika osakonnaga.<sup>113</sup> I klass avati 1937., II klass 1938. ja III klass 1939. aastal. 1938. aastal oli siin 51, aasta hiljem 86 õppijat.<sup>114</sup> Õppejõude oli 16. Tehnikumi direktoriks kinnitati Viktor Neggo, juhatajaabiks Karl Maasik (mõlemad ühtlasi matemaatika-õpetajad).

Tartu Tehnikum paiknes kohaliku poeglaste gümnaasiumi ruumes, kasutati ka viimase füüsika, keemia, elektrotehnika, joonestuse, muusika ja riigikaitse eriklasse, samuti võimlat ning puidu- ja rauatöökoda.<sup>115</sup> Vastavalt kõrgema astme tehnikakooli nõuetele püüti täiendada elektrotehnika eriklassi sisustust, laiendada ja täiendada uute töömasinatega rauatöökoda, luua tehnilist kirjandust sisaldav raamatukogu.

Mõlemas tehnikumis kehtis 40-kroonine õppemaks. Internaati ei olnud.

Tehnikumide kui suhteliselt uute õppeasutuste jaoks puudusid kodanlikus Eestis, välja arvatud mõned üldained esimestes klassides,

<sup>111</sup>Kutseharidus Eestis, lk. 294.

<sup>112</sup>ENSV ORKA, f. 1108, nim. 6, s. 52, l. 149.

<sup>113</sup>Riigi Teataja 1937, nr.54, art. 492; ENSV ORKA, f. 1108, nim. 1, s. 943, l. 79.

õpperaamatud täielikult.<sup>114</sup> Kutseoskuse Osakonna ettepanekul koostati Tallinna Tehnikumi õpperaamatute ja õppekonspektide väljaandmise kava aastateks 1937-1940, milles nähti ette konkreetsete õpikud, nende autorid, trükipoognate arv ja kirjastamise aeg (aasta).<sup>115</sup> Konkreetseid tulemusi see paraku ei andnud. Paljuski pidurdas õpperaamatute koostamist üleminek uutele, kesk- ja kutsekeskkoolil põhinevatele 3-aastase õppeajaga tehnikumidele. Viimaste õppe- ja tunnikavad kinnitati alles 1940. aasta jaanuaris.<sup>116</sup> Küll ilmus aga Tallinna Tehnikumi vanemõpetaja R.Reinu poolt insener O.Jürendi kaastegevusel koostatud harjutusvihik "Norm-kaldrediskiri", millest Haridusministeerium lubas kasutada nii tehnikumides kui ka teistes tehnilistes ja tööstuslikes õppeasutustes.<sup>117</sup> Et õpikute vajadust vähegi leevendada lubati Haridusministeeriumi poolt, vähemalt esialgu, kasutada tehnikumides võõrkeelseid (mõeldi peamiselt saksakeelseid) õpikuid ja käsiraamatuid.<sup>118</sup>

#### 8. Spetsiifilised õppeasutused - kaevanduskool, tekstiilikool

Tehniliste ja tööstuslike õppeasutuste rühma kuulus veel kaks spetsiifilist õppeasutust - Virumaa Kaevanduskool ja Tallinna Era-tekstiilitööstuskool.

Virumaa Kaevanduskool avati 1932. aastal eesmärgiga ette valmistada õppinud töölisi ja meistreid põlevkivitööstuse vajadusteks. Esialgu avati vaid üks - kaevandustööstuse osakond, hiljem veel ka õlitööstuse-osakond. Esialgu oli kooli kursus kaheaastane, 1936. aastal pikendati seda kolme aastani. Õppetöö toimus õhtuti kolm korda nädalas. Vastuvõtmisel nõuti vähemalt 6-klassilise algkooli lõpetamist, ka pidid sisseastujad olema vähemalt 18 aastat vanad.

<sup>114</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim.6, s.52, l. 153; s. 55, l. 210.

<sup>115</sup> Kutseharidus Eestis, lk. 296.

<sup>116</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim.6, s. 357, l. 180.

<sup>117</sup> Samas, l. 179.

<sup>118</sup> ENSV ORKA, f.1108, nim.6, s. 362, l. 517.

<sup>119</sup> ENSV ORKA, f.1108, nim.6, s. 357, l.323, 328.

Virumaa Kaevanduskool kasutas õppetööks Jõhvi keskkooli ruume, samuti õppekabinette, õppevahendite kogu ja raamatukogu. Esimeseks direktoriks saigi Jõhvi Eragümnaasiumi juhend<sup>ata</sup>anud Gustav Rosenberg.<sup>121</sup> Kaevanduskooli õppeaasta kestis 1. jaanuarist 31. detsembrihi. Uute õpilaste vastuvõtmine toimus perioodiliselt (kolme aasta tagant).

Kolme aastase kaevanduskooli esimene õppeaasta oli pühendatud ettevalmistavatele õppeainetele, nagu eesti keel, matemaatika, füüsika, keemia, joonestamine ja veel mõned teised, kaks viimast aastat aga täielikult oskusainete õppimisele.

Alates teisest õppeaastast oli õpilastele töötamine valitud erialal (praktika tööstuses) sunduslik. Kooli lõputunnistus oli ühtlasi õppinud töölise kutsetunnistuseks vastavalt kas kaevandustööstuse või õlitööstuse alal. Meistrikutse pmandati samadel alustel tööstuskoolide lõpetanutega. Peale selle võisid vähemalt kolm aastat küllaldaste tagajärgedega töötanud kooli lõpetanud saada vastava ala kümniku tunnistuse.

Õpetus Virumaa Kaevanduskoolis oli maksuta. Internaati kooli juures ei olnud.

1939/40. õppeaastal oli Kaevanduskoolis 31 õppijat, aasta varem oli neid 16.<sup>122</sup> Õppijate arvu kasv seletub eelklasside avamisega, Kohtla-Järvel. Kooli direktoriks oli tuntud koolimees Voldemar Raam. Kuni 1940. aastani lõpetas Virumaa Kaevanduskooli 41 õpilast.

Tekstiilialase kutsehariduse tõstmiseks avati 1936. aastal, pärast tekstiilitöösturite pikaaegset vastuseisu (väideti, et vajaliku ettevalmistusega meistreid võib saada "ainult välismaa suurte ja hästi sisustatud tekstiilikoolide lõpetanuist") eraõppeasutusena õhtuti

<sup>120</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim.6, s. 362, l. 517.

<sup>121</sup> Kutseharidus Eestis, lk. 274.

<sup>122</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim.6, s. 55, l. 193.

töötav tekstiilitööstuskool Tallinnas. Kool oli kaheaastase õppeajaga. Sisseastujailt nõuti eelnevat kolmeaastast praktikat tekstiilitööstuses.

Tallinna Era-tekstiilitööstuskoolis avati vaid üks - mehhaanilise kudumise osakond. 2.klassi lõpetanud said lõputunnistuse, mis oli ühtlasi tekstiilitööstuse alammeistri (õppinud töölise) kutsetunnistus. Kuigi kooli põhimääruses oli ette nähtud võimalus avada 3.klass meistrikutseks valmistumiseks, jäi see kodanluse võimu aastail teostamata.

Era-tekstiilitööstuskooli õpilaste arv jäi väikeseks. Nii 1938/39. kui ka järgmisel õppeaastal oli koolis 14 õppijat.<sup>123</sup> Õppejõude oli kolm. Kooli direktorina töötas avamisest peale inseneriharidusega Max Pääbo.

---

<sup>123</sup> ENSV ORKA, f. 1108, nim. 6, s. 52, l. 157, s. 55, l. 193.

# Tööstusliku tehnilise mehaanika 1929-1940

## Sisukord:

|                                                                                                                 |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 1. Kutseõpetuse olukord majanduskriisi ja fašistliku diktatuuri tingimustes. Kutseharidusalaare seadlusanalüüs. | 1  |
| 2. Tööstuskoolide võtja edasiareng. Tööstuskeskkoolide moodustamine.                                            | 8  |
| 3. Ametikoolide rajamine                                                                                        | 17 |
| 4. Merekoolide tegevuse ümberhulgalaenu.                                                                        | 20 |
| 5. Tükitööstuskooli tegevus                                                                                     | 28 |
| 6. Raudteelalaare haridus                                                                                       | 35 |
| 7. Tehniumuud                                                                                                   | 40 |
| 8. Spetsialiseeritud õppeasutused - kaevanduskool, tekstiilikool.                                               | 43 |